

TEGEMOETKOMING IN DE
SCHOOLKOSTEN DOOR
GEMEENTEN EN SCHOLEN

- eindrapport -

drs. M. Blommesteijn
drs. A. Vermeij
dr. M. Gemmeke

Amsterdam, april 2002
Regioplan Ref. nr. OA-269

Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt
Leidsegracht 105-a
1017 ND Amsterdam
Tel.: 020 - 6253377
Fax: 020 - 6236191

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan
Onderwijs en Arbeidsmarkt B.V. in opdracht
van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschappen

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Samenvatting	I
1 Inleiding.....	1
1.1 Achtergrond van het onderzoek.....	1
1.2 Wet Tegemoetkoming Onderwijsbijdrage en Schoolkosten.....	1
1.3 Tegemoetkomingen door scholen	2
1.4 Tegemoetkomingen door gemeenten.....	3
1.5 Onderzoeksvragen	5
1.6 Leeswijzer.....	7
2 Onderzoeksopzet	9
2.1 Opzet van het onderzoek onder scholen	9
2.2 Opzet van het onderzoek onder gemeenten	11
3 Resultaten van het onderzoek onder scholen.....	15
3.1 Algemeen beeld van tegemoetkoming in de schoolkosten.....	15
3.2 Vrijwillige ouderbijdrage.....	16
3.3 Extra aanvullende bijdragen	21
3.4 Kosten voor vrijwillige activiteiten	25
3.5 Boekenkosten	28
3.6 Algemene aspecten van de schoolkosten	32
3.7 Conclusie onderzoek scholen	36
4 Resultaten van het onderzoek onder gemeenten.....	39
4.1 Inleiding.....	39
4.2 Aantal gemeenten met een regeling.....	39
4.3 Overwegingen invoering regelingen.....	41
4.4 Gemeenten zonder regeling	41
4.5 Kenmerken van de regelingen	42
4.6 Criteria voor tegemoetkoming in schoolkosten door gemeenten	43
4.7 Financiering van de regelingen.....	44
4.8 Uitvoering van de regelingen	44
4.9 Gebruik van de regeling(en) in 2000, 2001 en 2002	45
4.10 Regelingen van gemeenten en de WTOS	47
4.11 Conclusies onderzoek gemeenten.....	48

5	Conclusies.....	49
Bijlagen	51
Bijlage 1	Responsanalyse onderzoek onder scholen.....	53
Bijlage 2	Beantwoording onderzoeksvragen.....	57
Bijlage 3	Frequentietabellen hoogte en tegemoetkomingen van de schoolkosten.....	65

VOORWOORD

Voor u ligt het verslag van het onderzoek naar tegemoetkoming in de schoolkosten door gemeenten en scholen. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen.

De centrale vraagstelling luidt: hoeveel scholen en gemeenten komen ouders tegemoet in de schoolkosten, met welke regelingen, op grond van welke criteria en om welke bedragen per leerling en per school of gemeente gaat het daarbij? Ter beantwoording van de onderzoeksvragen zijn er 158 scholen telefonisch geënquêteerd en is aan 50 gemeenten een schriftelijke vragenlijst voorgelegd.

Vanuit het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen is het onderzoek begeleid door dhr. T. Eikelboom, mevr. H. Borking, en dhr. P. Molenaar. Wij danken hen voor de prettige samenwerking.

Mireille Gemmeke (projectleider)

SAMENVATTING

Inleiding

Dit onderzoek is uitgevoerd door Regioplan in opdracht van het Ministerie van OCenW. Het onderzoek concentreert zich op tegemoetkoming in de schoolkosten voor ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs (VO), en de beroepsopleidende leerweg (BOL) in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie (BVE). Onderzocht wordt of en hoeveel scholen en gemeenten deze groep ouders tegemoetkomen in de schoolkosten, met welke regelingen, op grond van welke criteria en om welke bedragen per leerling en per school/gemeente het daarbij gaat. Het onderzoek belicht verder de effecten van de WTOS op het beleid omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten door scholen en gemeenten.

Om de onderzoeksvragen voor scholen te beantwoorden is een telefonische enquête gehouden. In totaal hebben 114 VO scholen, 21 SVO scholen en 23 scholen uit de BVE sector aan het onderzoek meegewerkt. De beantwoording van de onderzoeksvragen voor gemeenten is gedaan op basis van een schriftelijke vragenlijst onder 64 gemeenten. In totaal hebben 50 gemeenten gerespondeerd.

In het vervolg van deze samenvatting geven wij de belangrijkste resultaten van het onderzoek weer.

Mogelijkheden tot tegemoetkoming

De meerderheid van de scholen kent de mogelijkheid om ouders met een laag inkomen incidenteel tegemoet te komen in de schoolkosten. Van de VO scholen kent 82 procent deze mogelijkheid. In het SVO is dit bij 91 procent van de ondervraagde scholen het geval. Van de scholen die in de BVE-sector ondervraagd zijn, geeft 69 procent aan dat er een mogelijkheid is om ouders tegemoet te komen in de schoolkosten. Meestal gaat het bij scholen om incidentele kortingen of kwijtscheldingen. Formele regelingen om ouders tegemoet te komen, komen slechts bij een kleine minderheid van de scholen voor.

De meeste scholen maken de mogelijkheid tot tegemoetkoming bekend. Hiervoor wordt veelal de schoolgids gebruikt.

In tegenstelling tot scholen kennen gemeenten wel vaak geformaliseerde regelingen. Het onderzoek maakt duidelijk dat 77 procent van de gemeenten een specifieke regeling heeft om ouders met een laag inkomen in de schoolkosten van hun kinderen tegemoet te komen. De meeste regelingen (77%) zijn regelingen voor alle schooltypen waaronder VO en BOL.

Bij de helft van de gemeentelijke regelingen krijgen de ouders een vast bedrag per kind of huishouden. Dit bedrag kan voor verschillende soorten kosten worden gebruikt. De overige regelingen vergoeden slechts één of meer specifieke kosten als uitstapjes en excursies (41%), materiaal en overige benodigdheden (31%) en de vrijwillige ouderbijdrage (26%). In de meeste gevallen hoeven ouders de gemaakte schoolkosten niet aan te tonen.

Gemeenten informeren uitgebreider over hun regelingen dan scholen. Over gemeentelijke regelingen worden ouders veelal door de sociale dienst, de lokale pers of de gemeentelijke informatiekrant op de hoogte gesteld.

Inkomenscriteria

Bij de vrijwillige ouderbijdrage en voor de boekenkosten hanteren de meeste scholen geen inkomenscriteria. Als er kortingen of kwijtscheldingen worden gegeven, gebeurt dit meestal nadat de individuele situatie van de ouders is bekeken¹.

Gemeenten daarentegen hanteren wél inkomenscriteria. Meer dan driekwart van de gemeenten (84%) gebruikt hierbij 100 tot 120 procent van het bijstandsniveau als inkomenscriterium.

Hoogte tegemoetkomingen

Voor de *vrijwillige ouderbijdrage* liggen de gemiddelde kortingen voor VO scholen op 47 euro per leerling. Voor de SVO scholen en de scholen in de BVE sector ligt de gemiddelde korting per leerling op respectievelijk 32 euro en 40 euro per leerling. Bij de *extra aanvullende kosten* zijn de gemiddelde kortingen voor respectievelijk VO scholen en SVO scholen gemiddeld 73 euro en 85 euro per leerling per jaar. Van de VO scholen en de SVO scholen die aangeven dat ze tegemoetkomingen geven in de *kosten voor vrijwillige activiteiten* krijgen leerlingen een tegemoetkoming van respectievelijk gemiddeld 69 en 24 euro per jaar. Bij de *boekenkosten* liggen de gemiddelde tegemoetkomingen per leerling voor VO scholen en voor SVO op respectievelijk 157 euro en 78 euro per leerling per jaar. Van de drie kostensoorten die hier als laatste genoemd zijn, hebben we niet genoeg informatie voor de scholen in de BVE sector om uitspraken te doen over de gemiddelde korting per leerling.

De gemiddelde bedragen die door gemeenten worden uitgekeerd variëren van 30 euro tot 500 euro. De wijze van administreren verschilt per gemeente (administratie op het niveau van kinderen, huishoudens of verstrekkingen). Er zijn in 2001 iets lagere bedragen uitgekeerd dan in 2000.

¹ Voor de kosten van vrijwillige activiteiten en de extra aanvullende kosten is bij de scholen die aangeven een formele regeling voor tegemoetkoming te hebben niet bekend welke inkomenscriteria zij hanteren.

Aandeel leerlingen dat een tegemoetkoming krijgt

Het aandeel leerlingen dat in het schooljaar 2000-2001 een tegemoetkoming in de vrijwillige ouderbijdrage kreeg van de school, ligt zowel in het VO als in het SVO op zes procent van het totale aantal leerlingen per school die aangeeft een mogelijkheid te hebben tot tegemoetkoming. In de BVE sector kreeg minder dan één procent van het totale aantal leerlingen een tegemoetkoming in de vrijwillige ouderbijdrage. Voor de andere kostensoorten geldt voor alle drie de schooltypen dat het percentage leerlingen dat een tegemoetkoming heeft gekregen zeer klein is, namelijk lager dan vijf procent.

Wijze van bekostiging

De meerderheid van de scholen maakt gebruik van algemene middelen om tegemoetkoming in de schoolkosten te bekostigen. Een klein gedeelte van de VO scholen en de SVO scholen heeft particuliere fondsen. In de BVE-sector is het aandeel dat gebruik maakt van particuliere fondsen iets hoger. Verder blijkt dat een klein aantal VO scholen de kosten voor tegemoetkomingen betaalt van het geld dat andere ouders aan bijdragen inbrengen. Bij gemeenten worden de tegemoetkomingen merendeels uit de bijzondere bijstand gefinancierd (66%).

Korting bij meerdere kinderen uit een gezin

Bij bijna de helft van de VO scholen (45%) en bij een derde van de SVO scholen (32%) wordt voor bepaalde schoolkosten rekening gehouden met het aantal kinderen per gezin. Bij scholen in de BVE sector komt dit nauwelijks voor. Wanneer scholen rekening houden met meerdere kinderen per gezin, geldt dit meestal voor de kosten van de vrijwillige ouderbijdrage en in een enkel geval voor de andere kostensoorten.

Ook gemeenten houden bij iets meer dan de helft van de regelingen (56%) naast inkomensgrenzen, rekening met het aantal kinderen in een gezin. Uitgangspunt daarbij is wel dat men binnen de inkomensgrenzen valt. Daarnaast wordt bij de helft van de regelingen (49%) andere criteria gehanteerd.

Effect WTOS

Slechts een klein deel van de scholen heeft de regeling omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten aangepast na invoering van de WTOS. Er lijkt geen duidelijke lijn te zitten in de wijze waarop scholen hun beleid hebben aangepast na invoering van de WTOS. Ook gemeenten lijken over het algemeen beperkt rekening te houden met de WTOS.

Conclusies

Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen we concluderen dat een groot deel van de gemeenten en scholen bereid is om tegemoetkomingen in de schoolkosten te bieden, op het moment dat ouders betaalproblemen hebben.

De meeste gemeenten voeren een specifiek beleid om ouders met een laag inkomen tegemoet te komen in de schoolkosten van hun kinderen. Scholen hebben daarentegen veelal geen duidelijk beleid. Hoewel er op een groot deel van de scholen wel een mogelijkheid is om ouders tegemoet te komen in de schoolkosten, wordt dit meestal op een informele wijze geregeld. Gemeenten komen ouders met een laag inkomen gemiddeld met hogere bedragen tegemoet in de schoolkosten van hun kinderen dan scholen. Gemeenten zijn ook informatiever over hun regelingen dan de scholen. Informatie wordt direct aan klanten van de sociale dienst gestuurd, of er worden stukken hierover in de lokale pers geplaatst. Scholen zijn weinig actief in het onder de eigen leerlingen bekendmaken van de mogelijkheden die er bestaan voor tegemoetkomingen in de schoolkosten.

De invoering van de WTOS heeft voor scholen weinig tot geen gevolgen gehad voor het beleid dat zij omtrent schoolkosten voeren. Onze indruk is dat een aantal scholen niet goed weet wat de WTOS precies inhoudt en welke veranderingen er mee gemeoid zijn. Gemeenten zijn daarentegen beter op de hoogte van de WTOS dan scholen en lijken hiermee ook vaker rekening gehouden te hebben. Ook bij de gemeenten is de directe invloed van de WTOS echter beperkt.

1 INLEIDING

De schoolkosten stijgen de laatste jaren sterk. Vanuit de Wet Tegemoetkoming Onderwijsbijdragen en Schoolkosten (WTOS) worden minder draagkrachtige ouders met kinderen in het voortgezet onderwijs (VO) en de beroepsopleidende leerweg (BOL) ondersteund in het dragen van de schoolkosten. Daarnaast hebben ook scholen en gemeenten regelingen voor tegemoetkoming in de schoolkosten. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW) heeft Regioplan opdracht gegeven onderzoek te doen naar de mate waarin scholen en gemeenten ouders ondersteunen. In dit rapport doen wij verslag van dat onderzoek.

1.1 Achtergrond van het onderzoek

Het NIBUD heeft in de schooljaren 1998-1999 en 2000-2001 de schoolkosten in kaart gebracht.¹ Wanneer we de resultaten uit deze twee schooljaren vergelijken, valt op dat met name op de HAVO en het VWO de kosten aanzienlijk zijn gestegen (respectievelijk met 118 en 63 euro).

Tabel 1.1 Gemiddelde schoolkosten

Gemiddelde schoolkosten	1998-1999	2000-2001
VMBO	501 euro	511 euro
HAVO	550 euro	668 euro
VWO	609 euro	674 euro
BOL		743 euro

Bron: NIBUD schoolkosten onderzoek 2001

1.2 Wet Tegemoetkoming Onderwijsbijdragen en Schoolkosten

Sinds augustus 2001 is de Wet Tegemoetkoming Onderwijsbijdragen en Schoolkosten (WTOS) van kracht. Deze wet biedt een inkomensgerelateerde tegemoetkoming in het lesgeld en de studiekosten van ouders en leerlingen. De wet is voornamelijk bedoeld voor ouders van leerlingen van 17 jaar en jonger in het VO en de BOL, en voor leerlingen van 18 jaar en ouder in het VO. De WTOS vervangt de Wet Tegemoetkoming Schoolkosten (WTS) en kent ten opzichte van zijn voorganger enkele aanpassingen, waardoor meer ouders in aanmerking komen voor een tegemoetkoming.

¹ Brief van Minister Hermans, 15 oktober 2001, WTOS/schoolkosten onderzoek 2000-2001

Ouders met een belastbaar inkomen tot 24.950 euro hebben binnen de WTOS recht op een volledige bijdrage. Dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd. Voor het VMBO en onderbouw HAVO/VWO is deze bijdrage 505 euro per jaar. Voor bovenbouw HAVO/VWO is de bijdrage 573 euro per jaar. In het middelbaar beroepsonderwijs is dat 845 euro. Daarnaast geldt voor ouders van leerlingen die zestien of zeventien jaar zijn dat de kosten voor het lesgeld worden vergoed. Is het belastbaar inkomen hoger dan 24.950 euro, dan geldt: hoe hoger het inkomen, hoe lager de tegemoetkoming. Binnen de WTOS wordt tevens rekening gehouden met het aantal schoolgaande kinderen in het gezin.

De minister heeft aangegeven geen voorstander te zijn van een automatische koppeling tussen de ontwikkeling van de schoolkosten en de bijdrage uit de WTOS, omdat dit de kostenbeheersing op het gebied van schoolkosten niet stimuleert. De WTOS is een generieke regeling die poogt kostendekkend te zijn. Gemeenten en scholen kunnen als aanvulling hierop maatwerk leveren. Dit onderzoek richt zich op de mate waarin en de manier waarop gemeenten en scholen ouders ondersteunen in het dragen van de schoolkosten.

Dit onderzoek concentreert zich op tegemoetkoming in de studiekosten voor ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs (VO) en de beroepsopleidende leerweg (BOL) in het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie (BVE). Onderzocht is hoeveel scholen en gemeenten deze groep ouders tegemoetkomen in de schoolkosten, met welke regelingen, op grond van welke criteria en om welke bedragen per leerling en per school/gemeente het daarbij gaat.

Verwacht werd dat scholen en gemeenten in hun beleid ten aanzien van de tegemoetkoming in de schoolkosten rekening houden met wet- en regelgeving van de centrale overheid. Onderzocht is daarom of gemeenten en scholen hun regelingen hebben aangepast of zullen aanpassen als reactie op de WTOS.

1.3 Tegemoetkomingen door scholen

Uit onderzoek dat Regioplan² in 1999 uitvoerde, bleek dat driekwart van de scholen voor voortgezet onderwijs op de een of andere manier regelingen treft om ouders in de studiekosten tegemoet te komen. Dit gebeurt bijvoorbeeld via een inkomensafhankelijke ouderbijdrage of mogelijkheden tot kwijtschelding van andere kosten, zoals die voor boeken.

2 Bles-Booij, A. Dijk, S. van der Vegt, A.L. en van Waveren, R.C. (1999). *Regelingen van scholen en gemeenten voor tegemoetkoming in de studiekosten van 12-18 jarigen*. Amsterdam: Regioplan Onderwijs en Arbeidsmarkt. Ref. nr. OA99-173.

Er zijn grofweg twee verschillende manieren waarop scholen ouders op basis van hun inkomen tegemoet kunnen komen in de schoolkosten. Ten eerste door middel van een standaardregeling waarbij er een direct verband is tussen het inkomen van de ouders en de hoogte van de schoolkosten, en ten tweede door middel van een tegemoetkoming op incidentele en individuele basis. Bij dit laatste zijn er geen voorgeschreven regels maar bekijkt de school elk gezin met betaalproblemen individueel. In dit onderzoek is voor beide manieren onderzocht in welke mate ze voorkomen en om welke aantallen leerlingen en kortingsbedragen het daarbij gaat.

Uitgangspunt voor schoolkosten in het onderzoek is de definitie uit de nota 'Meer voor meer'. Volgens die definitie vallen onder schoolkosten de vrijwillige ouderbijdrage, schoolboeken, materiaalkosten, overige schoolbenodigdheden, door school georganiseerde uitstapjes en excursies en reiskosten.

In het onderzoek onder scholen is onderscheid gemaakt naar vier verschillende soorten schoolkosten. Ten eerste de vrijwillige ouderbijdrage en ten tweede de min of meer verplichte bijdragen voor aanvullende kosten. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan kosten voor extra lesmateriaal of voor excursies. Over het algemeen zijn deze kosten verplicht, omdat ze noodzakelijk zijn voor het volgen van het onderwijs. Ten derde hebben we gevraagd naar kosten voor vrijwillige activiteiten zoals een weekendje Parijs, en in de vierde plaats naar de boekenkosten.

1.4 Tegemoetkomingen door gemeenten

In de voorgaande twee paragrafen zijn we ingegaan op tegemoetkomingen die ouders met een laag inkomen kunnen ontvangen uit hoofde van de WTOS en eventuele specifieke regelingen vanuit scholen. Ook gemeenten kunnen echter regelingen hebben om ouders met een laag inkomen in de schoolkosten van hun kinderen tegemoet te komen.

Gemeenten hebben ten gevolge van de wetwijziging van de ABW per 1 juli 1997³ de mogelijkheid om behalve op individuele basis ook *categoriaal* bijzondere bijstand te verlenen. Een gemeente kan van categoriale bijzondere bijstand gebruik maken wanneer er groepen burgers zijn aan te wijzen, die door bijzondere omstandigheden hogere noodzakelijke bestaanskosten hebben die niet met de normuitkering bestreden kunnen worden.

3 Het gaat hierbij om een wijziging in artikel 39 van de Abw.

De Algemene Bijstandswet (ABW) is bedoeld voor mensen die onvoldoende eigen inkomen of vermogen hebben en geen beroep kunnen doen op andere sociale voorzieningen. Algemene bijstand wordt gegeven voor de algemene noodzakelijke bestaanskosten. Dat zijn kosten die iedereen moet maken voor voeding, huisvesting, gas en licht, meubilair, ontspanning en dergelijke. Wat algemene bestaanskosten zijn, is vastgelegd in regels die voor een deel landelijk en voor een deel door de gemeente zijn vastgesteld. Niet iedereen krijgt dezelfde uitkering als het gaat om algemene bijstand. Er zijn verschillende normuitkeringen voor jongeren tot 21 jaar, alleenstaanden, alleenstaande ouders en gehuwden/samenwonenden.

Voor extra noodzakelijke bestaanskosten is er de bijzondere bijstand. Het gaat hier om kosten die veroorzaakt worden door bijzondere omstandigheden. Wat extra noodzakelijke bestaanskosten zijn, beoordeelt de sociale dienst van geval tot geval (*individuele bijzondere bijstand*). Daarnaast hebben gemeenten sinds 1 juli 1997 de mogelijkheid om *categoriaal bijzondere bijstand* te verlenen. Het gaat hier om extra noodzakelijke bestaanskosten die groepen van burgers moeten maken. Een individuele beoordeling van de noodzaak van deze bestaanskosten is hierbij niet meer nodig voor personen die behoren tot de doelgroep.

Op het moment van opleveren van dit eindrapport werd bekend dat het Ministerie van SZW een wetsvoorstel voorbereidt om landelijk mensen die langdurig op een uitkering zijn aangewezen extra geld te verstrekken. Aangezien het wetsvoorstel nog in behandeling is bij de Raad van State, kunnen wij nog geen uitspraak doen over de toekomstige (on)mogelijkheden met betrekking tot categoriale bijzondere bijstandsverlening door individuele gemeenten. Hierdoor kunnen wij ook niet de gevolgen schetsen voor de gemeentelijke tegemoetkomingen in de schoolkosten.

Naast individuele en categoriale bijzondere bijstand kunnen gemeenten – zoals is beschreven in de circulaire ‘Verruiming mogelijkheden voor gemeentelijk inkomensondersteuningsbeleid’ – per 1 juni 1996 in het kader van het gemeentelijk armoedebeleid ook op eigen initiatief inkomensondersteunende maatregelen treffen. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om studiefondsen, schuldsaneringsfondsen, woonlastenfondsen en dergelijke.

Als het gaat om een tegemoetkoming in schoolkosten kunnen gemeenten een specifieke regeling hebben, maar ook een brede regeling. Een voorbeeld van een brede regeling is een regeling voor deelname aan sociaal culturele activiteiten. Hieronder kunnen ook bepaalde schoolkosten vallen, zoals bijvoorbeeld schoolreisjes en excursies.

De gegevens die in *dit* onderzoek beschreven worden, hebben ten slotte betrekking op specifieke regelingen voor ouders van leerlingen jonger dan 18 jaar in het voortgezet onderwijs (VO) en de beroepsopleidende leerweg (BOL). Het gaat om tegemoetkomingen in de schoolkosten voor bijvoorbeeld schoolboeken en door school georganiseerde uitstapjes. Ook de categoriale bijzondere bijstandsregelingen om ouders in de schoolkosten tegemoet te komen, zijn een voorbeeld van een specifieke regeling tegemoetkoming schoolkosten.

1.5 Onderzoeksvragen

1.5.1 Onderzoeksvragen over tegemoetkoming in de schoolkosten door scholen

Omvang

1. Welk deel van de scholen voor VO en BVE-instellingen heeft regelingen om (ouders van) leerlingen te ondersteunen in het dragen van de schoolkosten?

Achtergrond

2. Welke overwegingen liggen aan het beleid tegemoetkoming schoolkosten ten grondslag?

Aard van de regelingen

3. Om wat voor regelingen gaat het daarbij (*tegemoetkoming, kwijtschelding, inkomensafhankelijke bijdrage, overig*) en om welke schoolkosten? (*algemene ouderbijdrage, boeken, activiteiten*)

Criteria voor tegemoetkoming in schoolkosten door scholen

4. Hanteren scholen inkomenscriteria (voor ouderbijdragen, tegemoetkomingen en kwijtschelding) en zo ja, welke? (*inkomensgrens en hoogte daarvan, glijdende schaal, gezinsinkomen of individueel inkomen*)
5. Welk inkomensbegrip wordt gehanteerd?
6. Wordt rekening gehouden met het aantal kinderen per gezin? (*lager bedrag bij meer kinderen*)

Uitvoering van de regeling

8. Uit welke middelen worden de kosten voor de regelingen van scholen betaald? (*algemene middelen, particuliere fondsen, bijdrage naar draagkracht*)
9. Worden de inkomensafhankelijke bijdragen toegepast op aanvraag of hangen deze standaard van het inkomen af?
10. Wordt de regeling aan ouders bekend gemaakt en hoe? (*algemene brief, brief bij betalingsverzoek, schoolgids, schoolmaatschappelijk werk*)

Gebruik van de regeling

11. Hoeveel gezinnen en kinderen (per school) kregen een tegemoetkoming in het schooljaar 2000-2001? (*eventueel uitgesplitst naar verschillende regelingen binnen scholen*)

12. Hoe groot is het gemiddelde aandeel van deze gezinnen en kinderen afgezet tegen de schoolpopulatie?
13. Hoe hoog zijn de kortingen/inkomensafhankelijke bijdragen?

Verhouding regelingen van scholen en WTOS

14. Is bij de regelingen rekening gehouden met de WTOS? In welk opzicht? (*hoogte normbedragen, hoogte inkomensgrenzen*)
15. Is de regeling van de school na invoering van de WTOS aangepast?

1.5.2 Onderzoeksvragen over tegemoetkoming in de schoolkosten door gemeenten

Omvang

1. Welk deel van de gemeenten (naar gemeenteomvang) kent een regeling om ouders met lage inkomens tegemoet te komen in de schoolkosten (gericht op ouders van leerlingen in het VO en de BOL)?

Achtergrond

2. Welke overwegingen liggen aan het beleid tegemoetkoming schoolkosten ten grondslag?

Aard van de regeling

3. Gaat het bij de regelingen van gemeenten vooral om generieke of ook om specifieke regelingen, dat wil zeggen regelingen voor specifieke kosten?
4. Voor welke kosten bieden gemeenten een vergoeding?
5. Stellen gemeenten als voorwaarde dat de kosten daadwerkelijk zijn gemaakt?
6. Voor welke periode geldt een regeling?

Criteria voor tegemoetkoming in schoolkosten door gemeenten

7. Hanteren gemeenten inkomenscriteria en zo ja, welke? (*inkomensgrens en hoogte daarvan, glijdende schaal, gezinsinkomen of individueel inkomen*)
8. Welk inkomensbegrip wordt gehanteerd?
9. Wordt rekening gehouden met het aantal kinderen per gezin? (*in de hoogte van het toegekende bedrag, bij de inkomenscriteria*)
10. Wat zijn de belangrijkste overeenkomsten en verschillen wat betreft de inkomenscriteria en telkindersystematiek met de WTOS? (*onder andere inkomensgrens in relatie tot wettelijk minimumloon*)
11. Welke andere criteria hanteren gemeenten?

Uitvoering van de regeling

12. Hoe worden de tegemoetkomingen toegekend? (*ambtelijke toekenning, op aanvraag*)
13. Hoe wordt de regeling aan burgers bekend gemaakt? (*via scholen, brief aan ouders, sociale diensten*)

Gebruik van de regeling

14. Wat is het aantal verstrekkingen en het (gemiddelde) bedrag per gemeente in 2001? (*of de verstrekkingen worden beschreven op niveau van huishoudens of van individuele kinderen is afhankelijk van de aard van de regeling en van de wijze van administreren*)

Financiering

15. Uit welke middelen worden de kosten voor de regelingen van gemeenten betaald? (*middelen bijzondere bijstand, andere externe bronnen of eigen middelen*)

Verhouding regelingen van gemeenten en WTOS

19. Is bij de regelingen rekening gehouden met de WTOS? In welk opzicht? (*hoogte normbedragen, hoogte inkomensgrenzen*)
20. Is de gemeentelijke regeling na invoering van de WTOS aangepast?
21. Zullen in 2002 aanpassingen in de gemeentelijke regelingen worden doorgevoerd en wordt daarbij rekening gehouden met de WTOS?

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van dit rapport worden de opzet van het onderzoek, de steekproef, methoden van dataverzameling en respons behandeld. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van het onderzoek onder scholen beschreven. In hoofdstuk 4 gaat het om de resultaten van het onderzoek onder gemeenten. In hoofdstuk 5 worden ten slotte de belangrijkste conclusies over tegemoetkoming door gemeenten en scholen met elkaar vergeleken. In dit rapport wordt in de gedeeltes over de gemeenten over de BOL gesproken en in de gedeeltes over de scholen over de BVE-sector. De BOL opleidingen zijn onderdeel van de BVE-sector. In het onderzoek onder gemeentes is hier specifiek naar gevraagd. In het onderzoek onder scholen zitten een aantal scholen die voor de gehele BVE instelling antwoord hebben gegeven. Hoewel er een grote overlap is tussen deze twee termen, is er voor gekozen om voor de scholen de term BVE en voor de gemeenten de term BOL aan te houden.

2 ONDERZOEKSOPZET

2.1 Opzet van het onderzoek onder scholen

Uit het totaal van circa 570 scholen voor regulier voortgezet onderwijs is een steekproef getrokken van 195 scholen. Om ervoor te zorgen dat over scholen van alle verschillende schooltypen voldoende gegevens zouden worden verzameld, is de steekproef gestratificeerd naar onderwijstype. In de steekproef zitten 50 scholen die alleen onderwijs op VBO/MAVO niveau geven, 48 scholen die alleen onderwijs op HAVO/VWO niveau geven, 48 scholen met een MAVO-, HAVO- en VWO-afdeling en 49 scholen met alle onderwijstypes, dus VBO, MAVO, HAVO en VWO.

Uit het totaal van 235 scholen voor het speciaal voortgezet onderwijs (SVO-scholen) is een steekproef getrokken van 40 scholen voor praktijk- en leerwegondersteunend onderwijs. Voor de BVE-sector is een selectie gemaakt van 30 ROC's (Regionale Opleidingen Centra). Hierbij is rekening gehouden met de regionale verdeling en de grootte van de instellingen. Daarnaast hebben we alle 12 de AOC's (Agrarische Opleidingen Centra) benaderd.

Om de onderzoeksvragen voor scholen te beantwoorden, is gekozen voor een telefonische enquête. Voorafgaand aan de enquête zijn eerst alle scholen uit de steekproef gebeld om te achterhalen wie binnen de school de vragen het best zou kunnen beantwoorden. Deze personen zijn vervolgens telefonisch benaderd (eveneens voorafgaand aan de telefonische enquête) om te controleren of zij inderdaad over de benodigde informatie beschikten en om hun medewerking aan het onderzoek te vragen. Bij de BVE-sector is gevraagd naar één persoon die voor de gehele instelling (ROC of AOC) op de hoogte is van de regelingen omtrent de schoolkosten. Een aantal instellingen bleek geen informatie op centraal niveau te hebben. In deze gevallen is besloten om iemand op sectoraal niveau te benaderen.

Alle in de voorronde benaderde contactpersonen hebben, nadat zij hun medewerking hadden toegezegd aan de telefonische enquête, een vooraankondiging ontvangen zodat zij zich konden voorbereiden op het onderzoek en eventueel gegevens konden opzoeken.

In tabel 2.1 staat een overzicht van de respons onder scholen in twee stappen. De cijfers in de middelste rij geven het aantal scholen weer die, nadat ze telefonisch benaderd waren, toegezegd hadden mee te werken aan het onderzoek. De cijfers in de onderste rij geven het aantal scholen weer dat daadwerkelijk heeft meegewerkt aan de enquête.

Tabel 2.1 Overzicht respons

	VO	SVO	BVE	Totaal
Aantal scholen benaderd	195 (100%)	40 (100%)	44 (100%)	279 (100%)
Aantal scholen toegestemd	160 (82%)	29 (73%)	29 (66%)	218 (78%)
Uiteindelijke respons	114 (58%)	21 (50%)	23 (52%)	157 (56%)

De respons lag lager dan de verwachte 75 procent. Zowel tijdens de voorronde als bij de feitelijke enquêtering trad non-respons op. De meest genoemde reden van scholen (37 in totaal) om niet mee te werken was geen zin of gebrek aan tijd. Negen scholen wilden uit principiële overwegingen niet meewerken aan de enquête.

Voor alle scholen geldt dat er vakanties waren in de periode dat de interviews werden afgenomen. De periode dat zij bereikt konden worden, werd hiermee beperkt tot een week. Hierdoor is er ook een aantal scholen afgefallen die in eerste instantie hadden toegezegd mee te willen werken aan het onderzoek. Er waren in totaal zevenentwintig scholen waarvan de contactpersoon niet bereikbaar was binnen de veldwerkperiode. Tien van de SVO-scholen uit onze steekproef bleken door fusie en splitsing basisscholen te zijn in plaats van scholen voor speciaal voortgezet onderwijs. De overige zestien scholen die weigerden mee te doen, hadden andere of onbekende redenen waarom zij niet mee wilden werken aan het onderzoek.

In de BVE-sector waren er vier scholen die om principiële redenen weigerden om mee te werken aan het onderzoek, vier scholen gaven aan geen zin of geen tijd te hebben, bij drie scholen is het niet gelukt om de juiste respondenten binnen de veldwerkperiode te bereiken en vier scholen konden alleen informatie geven op opleidingsniveau. Van de overige zes scholen die niet meegewerkt hebben, is de reden onbekend.

Van de 23 scholen in de BVE-sector die zijn ondervraagd, zijn er zeven die informatie op sectoraal niveau of op opleidingsniveau hebben gegeven.

Een respons van 56 procent is ruim voldoende om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Voor het regulier en speciaal voortgezet onderwijs is een responsanalyse uitgevoerd om na te gaan of de groep scholen die aan het onderzoek heeft meegewerkt een representatieve afspiegeling vormt van alle VO-scholen. De resultaten van deze analyse staan in bijlage 1. Omdat de steekproef onder scholen voor regulier VO gestratificeerd is naar onderwijstype, hebben we de resultaten op dit kenmerk gewogen. Ook voor hiermee samenhangende afwijkingen tussen de responsgroep en de populatie voor het kenmerk verstedelijking is door middel van een weging gecorrigeerd. De resultaten die worden beschreven, zijn allemaal gebaseerd op gewogen data. Na weging zijn de uitkomsten van het onderzoek generaliseerbaar voor alle VO scholen in Nederland.

De groep scholen voor SVO die aan het onderzoek heeft meegewerkt, vormt wat alle relevante kenmerken betreft een goede afspiegeling van de populatie van SVO-scholen in Nederland, behalve voor schoolgrootte. Voor deze afwijking is niet gecorrigeerd, omdat het meest recente populatiebestand niet de juiste gegevens omtrent de verdeling naar schoolgrootte bevat (zie ook bijlage 1).

Nagegaan is ook of de instellingen in de BVE-sector die aan het onderzoek hebben deelgenomen een goede afspiegeling vormen van alle instellingen in deze sector. Er is niet echt sprake van een responsanalyse, vanwege de kleine aantallen en het feit dat in de BVE-sector een selectie is gemaakt en geen a-selecte steekproef is gedaan. De responsgroep ROC's vormt een goede afspiegeling wat betreft de relevante achtergrondkenmerken. Het gemiddelde leerlingaantal van de respons is wat hoger dan die in de populatie, maar dit is geen significant verschil. De AOC's die aan het onderzoek hebben deelgenomen (vijf) liggen eveneens verspreid over het gehele land. Het leerlingaantal van de AOC's die gerepondeerd hebben, ligt iets lager dan het leerlingaantal van de totale populatie AOC's, maar dit verschil is niet groot. De groep deelnemende BVE-instellingen vormt een goede afspiegeling van de gehele populatie.

2.2 Opzet van het onderzoek onder gemeenten

Voor ons onderzoek naar gemeentelijke tegemoetkomingen voor schoolkosten is gebruik gemaakt van een in 2000 uitgevoerd actueel onderzoek van de Inspectie Werk & Inkomen¹ van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 'Brede steun voor smalle beurzen II'. Het gaat om een vervolgonderzoek naar categoriaal inkomensondersteunend beleid.

Aan het onderzoek van de Inspectie Werk en Inkomen hebben 64 gemeenten deelgenomen, waaronder 12 van de 25 gemeenten met 100.000 of meer inwoners. Van de vier grootste steden in Nederland hebben er drie deelgenomen aan het onderzoek. Daarnaast maakten 17 middelgrote gemeenten (tussen de 50.000 en 100.000 inwoners) en 35 kleine gemeenten deel uit van het onderzoek. Met 64 gemeenten is 12% van de Nederlandse gemeenten in het onderzoek betrokken².

Op basis van het aantal gemeenten dat aan het onderzoek heeft deelgenomen en de verdeling van deze gemeenten naar grootteklasse is het verantwoord de uitkomsten van dit onderzoek te generaliseren naar heel Nederland. Dit laat onverlet dat statistisch gezien het aantal in het

1 Voor 1-1-2002 heette deze inspectie de directie Toezicht.

2 In 2000 waren er in totaal 538 gemeenten, in 2002 is door gemeentelijke herindeling dit aantal gedaald tot 496.

onderzoek betrokken gemeenten beperkt is, en daardoor statisch niet uitgesloten kan worden dat verschillen tussen (groepen) gemeenten op toeval berusten. Uit onze ruime ervaring met onderzoeken onder gemeenten weten wij dat een onderzoek onder 50 gemeenten voldoende is om alle variaties die mogelijk bestaan in de gemeentelijke uitvoering van regelingen betrouwbaar in kaart te hebben. Het is evenwel niet mogelijk om op basis van deze steekproefomvang aan te tonen of er significante verschillen zijn met het onderzoek van Regioplan uit 1999.

Alle 64 gemeenten uit het onderzoek van de Inspectie Werk en Inkomen hebben wij ten behoeve van dit onderzoek opnieuw aangeschreven. Dit om aanvulling te krijgen op de gegevens uit het inspectie-onderzoek, maar ook om zo tot een actualisering van de gegevens uit 2002 te komen. Het bestand van het inspectie-onderzoek bleek echter niet bruikbaar voor het doel van ons onderzoek. Zodoende is uiteindelijk alleen van de adresgegevens van dit onderzoek gebruik gemaakt.

Wij hebben onze vragenlijst verspreid onder de coördinatoren armoedebeleid van de betrokken 64 gemeenten. Voorafgaand aan de vragenlijst is een brief verstuurd door de Inspectie Werk en Inkomen waarin ons onderzoek is aangekondigd.

Van de 64 aangeschreven gemeenten hebben er 46 de vragenlijst ingevuld en teruggestuurd (72%). Verder is nog bij vier andere gemeenten telefonisch of per e-mail informatie verkregen over het onderwerp, maar was men niet bereid om de hele vragenlijst in te vullen. De informatie die telefonisch of per e-mail verkregen is, is helaas niet helemaal volledig. Rekenen we deze gemeenten wel mee, dan hebben dus 50 van de 64 aangeschreven gemeenten gerespondeerd. In totaal brengt dit de respons op 78%. Zie voor de exacte responsverdeling tabel 1. De respons (naar gemeentegrootteklasse) is voldoende groot om een betrouwbaar beeld te geven van gemeenten in Nederland.

Tabel 2.2 Aantal gemeenten naar gemeentegrootte

Gemeentegrootte	Aantal gemeenten		Steekproef		Respons	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
Minder dan 20.000 inwoners	260	52	15	23	11	22
20.000 tot 50.000 inwoners	175	35	20	31	13	26
50.000 tot 100.000 inwoners	36	7	17	27	15	30
100.000 inwoners en meer	25	5	12	19	11*	22
Totaal	496	100	64	100	50	100

* Drie van de vier grote steden maken deel uit van de respons

Na een eerste analyse van de binnengekregen vragenlijsten heeft er nog een beperkte nabelronde plaatsgevonden om de opvallende enquêtegegevens te controleren of om ontbrekende gegevens alsnog op te vragen.

Om vast te kunnen stellen welk deel van de gemeenten een regeling kent om ouders met een laag inkomen tegemoet te komen in de schoolkosten, is het totaalpercentage op basis van de enquête gecorrigeerd voor de relatief grote aanwezigheid van grotere gemeenten in de steekproef. Ook de uitkomsten op de vraag of de WTOS een rol heeft gespeeld bij de gemeentelijke regelingen is gedaan op basis van gewogen data. Bij de presentatie van de andere onderdelen in hoofdstuk 4 heeft geen weging plaatsgevonden. Het betreft hier namelijk een nadere beschrijving van de karakteristieken van de in het onderzoek betrokken regelingen. Hiervoor geldt bovendien dat de verschillen tussen gemeentegrootklassen gering zijn en de meerwaarde van een weging daardoor beperkt is.

3 RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK ONDER SCHOLEN

In dit hoofdstuk zal eerst een algemeen beeld worden geschetst van de bijdragen die scholen van ouders vragen. Vervolgens gaan we per kostensoort dieper in op specifieke kenmerken. We behandelen daarbij steeds de drie verschillende schoolsoorten (VO, SVO en BVE) tegelijk. Op deze manier zijn de resultaten makkelijk met elkaar te vergelijken.

3.1 Algemeen beeld van tegemoetkoming in de schoolkosten

Bijna alle scholen vragen aan ouders extra bijdragen om het onderwijs te bekostigen. Van alle scholen die aan het onderzoek meegewerkt hebben (158 in totaal) zijn er slechts twee die helemaal geen extra geld aan ouders vragen.

De meeste scholen hebben wel voor een of meerdere kostensoorten een mogelijkheid om korting of kwijtschelding van de kosten te verlenen aan ouders met betaalproblemen. In totaal zegt 82 procent van de VO-scholen soms of regelmatig ouders met betaalproblemen tegemoet te komen. In het SVO is dit bij 91 procent van de ondervraagde scholen het geval. Van de scholen die in de BVE-sector ondervraagd zijn, geeft 69 procent aan dat er een mogelijkheid is om ouders tegemoet te komen in de schoolkosten. Meestal gaat het hierbij om incidentele kortingen of kwijtscheldingen. In tabel 3.1 staat het aantal scholen weergegeven dat óf een inkomensafhankelijke regeling heeft op een van de kostensoorten, óf een mogelijkheid heeft tot incidentele tegemoetkoming van de schoolkosten. Het gaat hier dus om een optelsom van alle kostensoorten. Deze twee mogelijkheden sluiten elkaar niet uit. Er zijn dus ook scholen die zowel een inkomensafhankelijke regeling hebben als een mogelijkheid tot incidentele korting of kwijtschelding.

Tabel 3.1 Scholen met inkomensafhankelijke regeling of mogelijkheid tot incidentele tegemoetkoming

	VO (114)	SVO (21)	BVE (23)
Inkomensafhankelijke regeling	32% (37)	15% (3)	26% (6)
Incidentele korting of kwijtschelding	80% (92)	91% (19)	48% (11)

Op een derde van de VO scholen is er een inkomensafhankelijke regeling voor een of meerdere kostensoorten. Zoals later in de tekst zal blijken, gaat het hier met name om de kosten voor vrijwillige activiteiten. Bij de scholen in de BVE-sector worden aanzienlijk minder incidentele tegemoetkomingen gegeven dan bij de VO- en SVO-scholen.

3.2 Vrijwillige ouderbijdrage

Allereerst besteden wij aandacht aan de vrijwillige ouderbijdrage. Scholen mogen aan ouders een vrijwillige ouderbijdrage vragen. Het geld van de vrijwillige ouderbijdrage is bestemd voor activiteiten die niet tot het gewone lesprogramma behoren en die niet door het Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen worden betaald. Zoals later uit de resultaten zal blijken, gebruiken scholen de vrijwillige ouderbijdrage echter ook voor activiteiten en faciliteiten die binnen het gewone lesprogramma vallen.

We hebben aan de scholen gevraagd hoeveel vrijwillige ouderbijdrage ze per jaar vragen, eventueel uitgesplitst naar schooltype en/of naar onderbouw en bovenbouw. Vervolgens hebben we gevraagd of de scholen bij de vrijwillige ouderbijdrage rekening houden met het inkomen en op welke wijze dit gebeurt. Als er geen inkomensafhankelijke regeling is, hebben we gevraagd of er incidenteel kortingen op of kwijtscheldingen van de vrijwillige ouderbijdrage worden gegeven. De resultaten die worden beschreven, zijn steeds op basis van gewogen data.

3.2.1 Aantal scholen dat vrijwillige ouderbijdrage vraagt en de hoogte ervan

Van de scholen in het voortgezet onderwijs en in het speciaal voortgezet onderwijs vraagt 99 procent een vrijwillige ouderbijdrage. De gemiddelde vrijwillige ouderbijdrage in het VO ligt op 54 euro per jaar. In het speciaal onderwijs ligt dit bedrag een stuk hoger, namelijk op 82 euro per jaar. In tabel 3.1 staat ook de spreiding rond het gemiddelde aangeven. Uit dit getal valt op te maken hoe groot de verschillen zijn tussen de bedragen die samen het gemiddelde maken. Is de spreiding groot, dan betekent dat dat de verschillen zeer uiteenlopen. De spreiding rond de gemiddelde vrijwillige ouderbijdrage is vrij groot, namelijk ongeveer 25 euro in het VO en in het SVO zelfs bijna 71 euro. Slechts weinig scholen (16% in het SVO en 18% in het VO) maken bij de vrijwillige ouderbijdrage onderscheid naar onderwijstype of naar leerjaar.

Tabel 3.2 Hoogte en spreiding vrijwillige ouderbijdrage

Vrijwillige ouderbijdrage	Gemiddeld	Spreiding rond gemiddelde	N
Voortgezet onderwijs	54 euro	24,53	109
Speciaal voortgezet onderwijs	82 euro	70,64	20
BVE-sector	70 euro	71,76	15

Van de 23 ROC's en AOC's vraagt 65 procent een vrijwillige ouderbijdrage. Ongeveer een kwart (26%) vraagt helemaal geen vrijwillige ouderbijdrage en de overige scholen geven aan dat het per sector of richting verschilt. De scholen in de BVE-sector die een vrijwillige ouderbijdrage vragen, vragen gemiddeld 70 euro per jaar.

3.2.2 Besteding vrijwillige ouderbijdrage

We hebben de respondenten gevraagd waaraan de vrijwillige ouderbijdrage wordt besteed. In tabel 3.3 staan de verschillende mogelijkheden genoemd.

Tabel 3.3 Besteding vrijwillige ouderbijdrage*

	VO (n=109)	SVO (n=20)	BVE (n=17)
Niet-schoolse activiteiten, zoals sportdagen en feestjes	65%	81%	35%
Excursies en werkweken	58%	71%	39%
Verzekering van leerling	57%	19%	52%
Bibliotheek/mediatheek	46%	14%	39%
Aanvullende leerbenodigdheden	53%	47%	48%
Onderhoud en inventaris	5%	14%	13%
Kosten voor boeken	4%	10%	17%
Aantrekken van extra personeel	8%	0%	9%

* Scholen konden bij deze vraag meerdere antwoorden geven

Op meer dan twee derde van de VO-scholen wordt de vrijwillige ouderbijdrage gebruikt voor niet-schoolse activiteiten, zoals sportdagen of feestjes. Andere bestedingen die veel genoemd worden zijn: verzekering van de leerling, excursies en werkweken en kosten voor de bibliotheek/mediatheek. Ook op het grootste gedeelte van de SVO-scholen wordt het geld van de vrijwillige ouderbijdrage besteed aan niet-schoolse activiteiten en excursies en werkweken. Opvallend is dat bijna de helft van alle scholen het geld van de vrijwillige ouderbijdrage (al dan niet gedeeltelijk) besteedt aan aanvullende leerbenodigdheden. Tevens besteedt een klein gedeelte van de scholen het geld aan boeken. Bij de scholen in de BVE-sector wordt de vrijwillige ouderbijdrage minder aan niet-schoolse activiteiten besteed. Een klein gedeelte van de scholen gebruikt de vrijwillige ouderbijdrage om extra personeel aan te trekken en voor onderhoud en inventaris.

Tabel 3.4 Aantal categorieën waarvoor de vrijwillige ouderbijdrage wordt gebruikt

Aantal categorieën van besteding vrijwillige ouderbijdrage	VO (n=112)	SVO (n=20)	BVE (n=17)
onbekend	12%	5%	6%
1	6%	10%	18%
2	7%	40%	12%
3	22%	15%	29%
4	33%	20%	24%
5	13%	5%	6%
6	5%	5%	6%
7	1%	---	---
8	1%	---	---

In tabel 3.4 staat de frequentieverdeling van het aantal categorieën die scholen noemden waarvoor de vrijwillige ouderbijdrage gebruikt wordt. De meeste scholen zetten de vrijwillige ouderbijdrage in op meer dan één kostenpost. In het VO besteedt een derde van de scholen de vrijwillige ouderbijdrage aan vier verschillende kostenposten. Bij het SVO en de BVE sector lijkt het erop dat de vrijwillige ouderbijdrage aan minder verschillende soorten kosten wordt besteed.

3.2.3 Tegemoetkoming in en incidentele korting en vrijstelling van de vrijwillige ouderbijdrage

Van de VO-scholen die een vrijwillige ouderbijdrage vragen, heeft vier procent een regeling waarbij de hoogte van de vrijwillige ouderbijdrage samenhangt met het inkomen. Hierbij is geen sprake van een directe tegemoetkomingsregeling, maar eerder van een bijdrage naar draagkracht. De scholen die op deze wijze de hoogte van de ouderbijdrage vaststellen, gebruiken allemaal het gezinsinkomen als maatstaf. Wat opvalt bij deze scholen is dat ouders die in de hoogste inkomenscategorie zitten veel meer vrijwillige ouderbijdrage betalen (namelijk gemiddeld 192 euro) dan bij scholen die een standaardbedrag voor de vrijwillige ouderbijdrage hebben. Ouders die in de laagste inkomenscategorie zitten, betalen op deze scholen ongeveer evenveel als ouders van leerlingen op scholen die een standaard bedrag aan alle ouders vragen, namelijk 52 euro per jaar. Geen enkele SVO-school heeft een inkomensafhankelijke regeling voor de vrijwillige ouderbijdrage.

Van de scholen in de BVE-sector geeft 24 procent aan dat het per sector verschilt of er al dan niet een inkomensafhankelijke regeling voor de vrijwillige ouderbijdrage is. Hoe die regeling er dan uitziet, is niet bekend.

Tabel 3.5 Regelingen en incidentele kortingen vrijwillige ouderbijdrage¹

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Regeling	4% (5)	0% (0)	24% (4)
Incidentele kortingen	68% (77)	85% (17)	47% (8)
Geen tegemoetkoming	27% (30)	15% (3)	18% (3)
Totaal	100% (112)	100% (20)	100% (15)

Een groot gedeelte van de ondervraagde scholen zegt incidenteel korting of kwijtschelding van de vrijwillige ouderbijdrage te geven. Het gaat hier om 68 procent van de VO-scholen en om 85 procent van de SVO-scholen. In de BVE-sector geeft ongeveer de helft van de scholen die een vrijwillige ouderbijdrage vragen incidenteel korting op of kwijtschelding van de vrijwillige ouderbijdrage.

¹ Aantallen en percentages zijn op basis van de scholen die een vrijwillige ouderbijdrage vragen.

We hebben de respondenten gevraagd hoeveel geld de school in het jaar 2000-2001 in totaal heeft uitgegeven aan korting of kwijtscheldingen. Daarnaast hebben we aan de respondenten gevraagd hoeveel leerlingen in het schooljaar 2000-2001 een korting of kwijtschelding hebben gekregen. Zodoende konden we de bedragen berekenen die gemiddeld aan tegemoetkoming per leerling worden uitgegeven.

De bedragen die scholen uitgeven aan kortingen en kwijtscheldingen van de vrijwillige ouderbijdrage lopen zeer uiteen, van 0 tot 22689 euro. Bij de berekening van het gemiddelde zijn er twee scholen eruit gehaald, omdat deze een zeer vertekend beeld zouden geven aangezien zij hele hoge bedragen aan tegemoetkoming zouden hebben uitgegeven. Het gemiddelde ligt van de VO-scholen ligt op 1751 euro. Gemiddeld wordt per school die een tegemoetkoming geeft, aan 76 leerlingen een korting of kwijtschelding gegeven. In het SVO is gemiddeld 393 euro aan tegemoetkoming uitgegeven. Hier kregen in het schooljaar 2000-2001 gemiddeld tien leerlingen een tegemoetkoming. Zowel bij het VO als bij het SVO-scholen kreeg, afgezet naar het aantal leerlingen dat op school zit, gemiddeld zes procent van de leerlingen in het schooljaar 2000-2001 een tegemoetkoming. De spreiding rondom dit gemiddelde is erg groot. Een kwart van de VO-scholen die zegt incidenteel korting of kwijtschelding te geven, heeft dit in het schooljaar 2000-2001 maar bij vier of minder leerlingen gedaan. De helft van de scholen gaf aan 17 leerlingen of minder een korting of kwijtschelding. Driekwart gaf in het schooljaar 2000-2001 aan minder dan veertig leerlingen een incidentele tegemoetkoming.

In het SVO gaf een kwart van scholen die zeggen incidenteel kortingen te geven aan geen enkele leerling een korting in het schooljaar 2000-2001. De helft gaf aan minder dan drie leerlingen een korting of kwijtschelding. Driekwart gaf aan 13 leerlingen of minder een korting of kwijtschelding.

Doordat we gevraagd hebben naar het totale aantal leerlingen dat een tegemoetkoming heeft gekregen én naar het totale bedrag dat de school heeft uitgegeven aan deze incidentele kortingen, konden we berekenen wat het gemiddelde bedrag is dat scholen besteden aan tegemoetkomingen. Deze gemiddelde korting die per leerling per VO school wordt gegeven is 47 euro. Bij de SVO scholen ligt dit gemiddelde op 32 euro per leerling².

De respondenten in de BVE-sector die in staat waren om aan te geven hoeveel geld de school had uitgegeven aan korting of kwijtschelding van de vrijwillige ouderbijdrage, gaven een gemiddelde van 711 euro aan gemiddeld 22 leerlingen. Dit komt neer op ongeveer 40 euro per leerling³. Afgezet tegen het aantal leerlingen dat op school zit, kreeg in het schooljaar 2000-2001 minder dan één procent van de leerlingen in de BVE-sector een tegemoetkoming in de vrijwillige ouderbijdrage.

2 Dit gemiddelde is gebaseerd op de gegevens van drie scholen

3 Dit gemiddelde is eveneens gebaseerd op gegevens van drie scholen

Wij zijn nagegaan of de hoogte van de tegemoetkoming van de vrijwillige ouderbijdrage samenhangt met de hoogte van de ouderbijdrage. De correlatie (samenhang) tussen de gemiddelde tegemoetkoming per leerling en de hoogte van de vrijwillige ouderbijdrage is op VO-scholen .66. Deze correlatie is significant. Dat betekent dus dat hoe hoger de vrijwilliger ouderbijdrage, hoe hoger de jaarlijkse tegemoetkoming die scholen geven. In het SVO en bij de scholen in de BVE-sector is er geen samenhang tussen de hoogte van de vrijwillige bijdrage en de hoogte van de tegemoetkomingen.

3.2.4 Korting bij meerdere leerlingen uit een gezin

43 procent van de VO-scholen geeft een korting op de vrijwillige ouderbijdrage als er meerdere kinderen uit één gezin op school zitten.

Tabel 3.6 Korting of kwijtschelding bij meerdere kinderen uit één gezin

	Korting of kwijtschelding vanaf het tweede kind	Korting of kwijtschelding vanaf het derde kind	Totaal
Percentage scholen VO	25% (28)	13% (10)	114
Percentage scholen SVO	25% (5)	---	20
Percentage scholen BVE	7% (1)	---	15

Een kwart van de VO-scholen geeft een korting bij het tweede kind uit een gezin. Een klein gedeelte (13%) geeft korting op de vrijwillige ouderbijdrage vanaf het derde kind. De overige scholen hebben andere regelingen, bijvoorbeeld één standaardtarief per gezin, of een korting bij meerdere kinderen die tevens afhankelijk is van het inkomen. De gemiddelde korting voor het tweede kind is 17 euro en voor het derde kind geven scholen gemiddeld 23 euro korting. Van de SVO-scholen geeft 25 procent een tegemoetkoming bij meerdere kinderen. Er is één SVO-school die afhankelijk van het inkomen van de ouders korting geeft bij meerdere kinderen uit een gezin.

Slechts één ROC geeft korting op de vrijwillige ouderbijdrage wanneer er meerdere deelnemers uit een gezin op school zitten. Bij deze school krijgt de tweede deelnemer uit een gezin 17 euro korting.

3.2.5 Wijze van bekendmaking van tegemoetkoming

Aan de scholen is gevraagd op welke wijze een regeling voor tegemoetkoming of de mogelijkheid tot korting of kwijtschelding van de vrijwillige ouderbijdrage bekend wordt gemaakt.

Tabel 3.7 Wijze waarop de mogelijkheid tot tegemoetkoming bekend wordt gemaakt

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Regeling wordt niet bekend gemaakt	17% (14)	30% (5)	36% (4)
Algemene brief gericht aan alle ouders	10% (9)	----	18% (2)
Brief alleen gericht aan ouders die in aanmerking komen	5% (4)	----	----
Brief bij betalingsverzoek	12% (10)	6% (1)	9% (1)
Schoolgids	34% (29)	47% (8)	27% (3)
Brochure voor toekomstige leerlingen	2% (2)	----	----
Brochure voor alle leerlingen	5% (4)	6% (1)	9% (1)
Anders	14% (12)	12% (2)	----
Totaal	100% (84)	100% (17)	100% (11)

De meest gebruikelijke manier waarop op VO- en SVO-scholen de mogelijkheid tot tegemoetkoming bekend wordt gemaakt, is door vermelding in de schoolgids. Een derde van de ROC's en AOC's maakt de mogelijkheid tot tegemoetkoming helemaal niet bekend. De gedachte hierachter is dat anders te veel ouders een tegemoetkoming vragen en dat dit de school te veel geld gaat kosten. Bijna geen enkele school stuurt alleen een brief aan de ouders die in aanmerking komen. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit dat de meeste scholen geen standaard inkomensafhankelijke regeling hebben.

Scholen die antwoord hebben gegeven in de categorie 'anders' hebben vaak meerdere manieren waarop ouders op de hoogte worden gesteld.

3.3 Extra aanvullende bijdragen

Naast de vrijwillige ouderbijdrage vraagt een deel van de scholen extra bijdragen die min of meer verplicht zijn, omdat ze direct gekoppeld worden aan schoolactiviteiten. Hierbij valt te denken aan kosten voor extra lesmateriaal zoals werkboeken, gereedschap of verplichte excursies, maar ook bijvoorbeeld voor verzekering van de leerling, voor kopieerkosten of voor de huur van een kluisje. Deze kosten zijn in tegenstelling tot de vrijwillige ouderbijdrage onvermijdelijk. De kosten moeten gemaakt worden om de leerling het onderwijs te kunnen laten volgen.

3.3.1 Aantal scholen dat extra aanvullende kosten vraagt en de hoogte van de extra aanvullende kosten

Tabel 3.8 Percentage scholen dat extra aanvullende kosten vraagt

	Vraagt extra aanvullende kosten (n)	n
VO-scholen	80% (92)	114
SVO-scholen	55% (11)	20
BVE-instellingen	86% (19)	22

Meer dan driekwart van de VO-scholen (80%) vraagt bijdragen voor andere aanvullende schoolkosten. In het SVO komt dit minder vaak voor. Hier vraagt de helft (55%) van de scholen bijdragen voor extra aanvullende kosten. Van de ROC's en AOC's vraagt 86 procent bijdragen voor extra aanvullende kosten.

In dit onderzoek hebben we niet gevraagd naar de hoogte van de extra aanvullende kosten. In het al eerder aangehaalde NIBUD-onderzoek is gevraagd naar de kosten voor overige schoolbenodigdheden. Hieronder worden onder meer schriften, schrijfmateriaal en agenda's verstaan. Deze kosten zijn min of meer vergelijkbaar met verplichte aanvullende kosten, met dien verstande dat de verplichte aanvullende meer kunnen omvatten. Volgens het NIBUD-onderzoek zijn de kosten voor overige schoolbenodigdheden in het VO gemiddeld 95 euro per jaar. In de BOL (BVE-sector) betaalt men gemiddeld 78 euro per jaar.

3.3.2 Besteding extra aanvullende kosten

Er zijn veel overeenkomsten tussen VO en SVO scholen wanneer we kijken naar de wijze waarop het geld van de extra aanvullen bijdragen wordt besteed.

Tabel 3.9 Besteding extra aanvullende kosten*

	VO (n=92)	SVO (n=11)	BVE (n=19)
Niet-schoolse activiteiten zoals sportdagen en feestjes	23%	18%	21%
Excursies en werkweken	50%	55%	74%
Verzekering van leerling	13%	----	21%
Bibliotheek/mediatheek	17%	----	32%
Aanvullende leerbenodigdheden	45%	55%	68%
Onderhoud en inventaris	2%	9%	5%
Aantrekken van extra personeel	1%	----	5%

* Scholen konden bij deze vraag meerdere antwoorden geven.

Ongeveer de helft van de VO en SVO scholen gebruikt het geld van de aanvullende kosten voor excursies of werkweken. Dit zijn min of meer extra activiteiten, aangezien ouders ook min of meer verplicht zijn om het geld ervoor te betalen. Eveneens de helft van de scholen vraagt extra geld voor aanvullende leerbenodigdheden. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld een bosatlas, werkboeken, maar ook aan tekenmateriaal of een rekenmachine. Bijna een kwart van de scholen geeft het geld van de extra aanvullende kosten uit aan niet-schoolse activiteiten, zoals sportdagen en feestjes. Er zijn twee scholen die het geld gebruiken voor het aantrekken van extra personeel. Andere wijzen waarop het geld van de extra aanvullende kosten wordt besteed zijn onder meer voor de bibliotheek of de mediatheek, voor de huur van kluisjes, voor keuzebegeleiding van de leerling en voor onderhoud en inventaris.

In de BVE-sector wordt met name extra geld gevraagd voor excursies en werkweken en voor extra leerbenodigdheden. Vooral de kosten van extra leerbenodigdheden kunnen sterk uiteenlopen, afhankelijk van de richting die de leerling volgt. Voor sommige opleidingen moeten leerlingen veel meer extra materiaal (bijvoorbeeld gereedschap of kleding) aanschaffen dan voor andere opleidingen.

Tabel 3.10 Aantal categorieën waarvoor de extra aanvullende kosten worden gebruikt

aantal categorieën van besteding extra aanvullende kosten	VO (n=92)	SVO (n=11)	BVE (n=19)
0	9%		11%
1	52%	64%	32%
2	17%	18%	52%
3	10%	18%	5%
4	4%		
5	8%		
6	0%		
7	0%		
8	0%		

De extra aanvullende kosten worden gemiddeld aan minder verschillende soorten kostenposten besteed dan de vrijwillige ouderbijdrage. Bij de VO- en de SVO-scholen geldt dat meer dan de helft slechts één wijze van besteding heeft. Bij de scholen in de BVE-sector komt het vaker voor dat de extra aanvullende kosten aan twee verschillende kostenposten worden besteed.

3.3.3 Tegemoetkoming in de extra aanvullende kosten

Een klein gedeelte van de scholen (12 procent van de VO-scholen, 9 procent van de SVO-scholen en geen enkele school in de BVE-sector) heeft een inkomensafhankelijke regeling voor het vaststellen van de extra aanvullende kosten. Bij deze scholen wordt er een korting of kwijtschelding van de bijdrage gegeven wanneer ouders onder een bepaalde inkomensgrens zitten. In tegenstelling tot bij de vrijwillige ouderbijdrage wordt hier dus geen gebruik gemaakt van inkomens Tabellen. Waarschijnlijk komt dit doordat de vrijwillige ouderbijdrage vaker één vast bedrag is, terwijl de extra aanvullende kosten variabelere bedragen kunnen zijn.

Tabel 3.11 Regelingen en incidentele kortingen extra aanvullende kosten)

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Regeling	12% (11)	9% (1)	0% (0)
Incidentele kortingen	66% (59)	64% (7)	26% (5)
Geen tegemoetkoming	22% (20)	27% (3)	73% (14)
Totaal	100% (91)	100% (11)	100% (19)

Van de VO-scholen die een aanvullende bijdrage vragen, geeft 66 procent incidenteel korting aan ouders. In het SVO is er een vergelijkbaar percentage scholen dat incidentele kortingen geeft (64%). In totaal gaven VO scholen in het schooljaar 2000-2001 gemiddeld 1317 euro uit aan tegemoetkomingen in de verplichte aanvullende kosten. Het aantal leerlingen per VO school dat korting krijgt loopt uiteen van 0 tot 1640. Gemiddeld krijgen op VO-scholen die incidenteel tegemoetkomingen geven 30 leerlingen een korting of kwijtschelding van de extra aanvullende kosten. Dat komt neer op gemiddeld 85 euro per leerling. Afgezet tegen het aantal leerlingen dat op school zit is dat vier procent. Evenals bij de vrijwillige ouderbijdrage is de spreiding rondom dit gemiddelde erg groot. Een kwart van de VO-scholen die incidenteel tegemoetkomingen geeft, heeft in het jaar 2000-2001 aan geen of slechts één leerling korting of kwijtschelding gegeven. De helft van de VO-scholen gaf aan minder dan vier leerlingen een korting of kwijtschelding en driekwart heeft aan vijftien of minder leerlingen een tegemoetkoming gegeven. Bij de SVO-scholen loopt het aantal leerlingen dat korting krijgt uiteen van 1 tot 27 per school. Dit komt neer op gemiddeld acht leerlingen per school, oftewel vier procent van het totale aantal leerlingen per school. De spreiding is hier minder groot dan bij de VO-scholen. Gemiddeld wordt er door SVO-scholen 73 euro korting gegeven. SVO-scholen gaven in het schooljaar 2000-2001 gemiddeld 368 euro uit aan tegemoetkomingen in de extra aanvullende kosten.

Van de scholen in de BVE-sector geeft een derde incidenteel kortingen of kwijtscheldingen van de extra aanvullende kosten. Om hoeveel leerlingen en om hoeveel geld het hier gaat, konden de respondenten niet aangeven. We kunnen dus ook geen uitspraken doen over het aantal euro's per leerling.

3.3.4 Tegemoetkoming extra aanvullende kosten bij meerdere kinderen

Een klein gedeelte (11%) van de VO-scholen geeft korting op de extra aanvullende kosten wanneer er meerdere leerlingen uit een gezin op school zitten. Het merendeel van deze scholen geeft korting vanaf het derde kind. Bij de SVO scholen geeft acht procent korting wanneer er meerdere leerlingen uit een gezin op school zitten. Bij de ROC's en de AOC's maakt het aantal kinderen geen verschil voor de hoogte van extra aanvullende kosten.

3.3.5 Wijze waarop mogelijkheid tot tegemoetkoming bekend wordt gemaakt

Uit tabel 3.12 blijkt dat de wijze waarop de tegemoetkoming in de extra aanvullende kosten bekend wordt gemaakt, niet veel verschilt van de wijze waarop de tegemoetkoming in de vrijwillige ouderbijdrage bekend wordt gemaakt (zie tabel 3.7). Ook hier is de schoolgids bij de VO- en de SVO-scholen de meest gebruikelijke manier. Bij de scholen in de BVE-sector valt op dat meer dan de helft de mogelijkheid tot tegemoetkoming helemaal niet bekend maakt.

Tabel 3.12 Wijze waarop de mogelijkheid tot tegemoetkoming bekend wordt gemaakt

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Regeling wordt niet bekend gemaakt	19% (14)	25% (2)	55% (6)
Algemene brief gericht aan alle ouders	10% (7)	----	9% (1)
Brief alleen gericht aan ouders die in aanmerking komen	2% (1)	----	----
Brief bij betalingsverzoek	17% (12)	13% (1)	----
Schoolgids	27% (19)	50% (4)	18% (2)
Brochure voor toekomstige leerlingen	2% (1)	----	----
Brochure voor alle leerlingen	7% (5)	----	18% (2)
Anders	16% (11)	13% (1)	----
Totaal	100% (71)	100% (8)	100% (11)

3.4 Kosten voor vrijwillige activiteiten

Aan scholen is gevraagd of ze naast de vrijwillige ouderbijdrage en de min of meer verplicht bijdragen ook nog bijdragen vragen voor vrijwillige activiteiten. Hieronder verstaan we bijvoorbeeld een weekend Parijs of een zeilkamp. In ieder geval heeft de leerling (of de ouder) zelf de keus of hij of zij mee wil doen. Vooral wanneer het om buitenlandse reizen gaat, kunnen de bedragen nogal hoog oplopen. Er zijn twee redenen waarom we niet naar de precieze bedragen hebben gevraagd. Ten eerste vanwege de lengte van de vragenlijst en ten tweede omdat we verwachtten dat de bedragen te veel naar onderwijstype, naar leerjaar en naar keuzerichting van de leerling variëren om één bedrag te kunnen noemen.

3.4.1 Aantal scholen dat bijdragen vraagt voor vrijwillige activiteiten en hoogte van de kosten voor vrijwillige activiteiten

Tabel 3.13 Aantal scholen dat bijdragen vraagt voor vrijwillige activiteiten

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Bijdrage voor vrijwillige activiteiten	78% (89)	43% (9)	61% (14)
Totaal	100% (114)	100% (21)	100% (23)

Driekwart van de VO-scholen en ongeveer de helft van de SVO-scholen vraagt aan ouders bijdragen voor vrijwillige activiteiten. Van de scholen in de BVE-sector vraagt meer dan de helft een bijdrage voor vrijwillige activiteiten.

In dit onderzoek is niet gevraagd naar de hoogte van de kosten. In het NIBUD-onderzoek is gevraagd naar de hoogte van de kosten voor deelname aan schoolactiviteiten. Hoewel dit niet precies hetzelfde is vrijwillige activiteiten (schoolactiviteiten kunnen ook verplicht zijn), vormt de hoogte van het bedrag een goede indicatie van de hoogte van de bedragen waar wij

het hier over hebben. Gemiddeld betalen leerlingen uit het VO 94 euro per jaar voor deelname aan schoolactiviteiten. In de BOL (BVE-sector) ligt het gemiddelde op 88 euro per jaar.

3.4.2 Tegemoetkomingen in de kosten voor vrijwillige activiteiten

Tabel 3.14 Regelingen en incidentele kortingen op kosten voor vrijwillige activiteiten⁴

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Regeling	20% (18)	11% (1)	8% (1)
Incidentele kortingen	51% (45)	56% (5)	36% (5)
Geen tegemoetkoming	29% (25)	33% (3)	54% (7)
Totaal	100% (89)	100% (9)	100% (13)

Iets meer dan de helft van de SVO en de VO scholen geeft incidenteel korting op of kwijtschelding van de kosten voor vrijwillige activiteiten. Bij de scholen in de BVE-sector lijkt dit minder voor te komen, namelijk in ongeveer een derde van de gevallen.

Van de VO scholen die een bijdrage voor vrijwillige activiteiten vragen, heeft 20 procent een inkomensafhankelijke regeling. Bij ongeveer driekwart (72%) van de scholen omvat de regeling een korting op de kosten voor de vrijwillige activiteiten. In tien procent van de gevallen wordt er een gehele kwijtschelding gegeven wanneer ouders onder een bepaalde inkomensgrens zitten en in dertien procent van de gevallen worden meerdere inkomensklassen onderscheiden op basis waarvan bepaald wordt hoeveel ouders moeten betalen. Bij SVO- en BVE-scholen komen inkomensafhankelijke regelingen een stuk minder voor. Slechts respectievelijk 11 procent en 8 procent van de scholen hebben een regeling.

Gemiddeld geven VO-scholen die een inkomensafhankelijke regeling hebben of aan incidentele tegemoetkoming doen 901 euro per jaar uit aan korting of kwijtschelding van bijdragen voor vrijwillige activiteiten. Per school krijgen gemiddeld 20 leerlingen korting. Dat is één procent van het totale aantal leerlingen per school die korting geeft. Voor het schooljaar 2000-2001 komt dit neer op gemiddeld 69 euro per leerling die korting ontvangt.

De SVO scholen hebben in het schooljaar 2000-2001 gemiddeld 237 euro uitgegeven aan kortingen en kwijtscheldingen van bijdragen voor vrijwillige activiteiten. Dat is gemiddeld 24⁵ euro per leerling. In het SVO kregen gemiddeld twee leerlingen een tegemoetkoming in de kosten voor vrijwillige activiteiten. Dat is één procent van het totale aantal leerlingen. Bij deze cijfers moet rekening worden gehouden met het feit dat SVO-scholen over het algemeen kleiner zijn dan VO-scholen en dus minder leerlingen hebben. Een kwart van de VO-scholen die aangeven incidenteel aan ouders een tegemoetkoming te geven, heeft dit in het schooljaar 2000-2001 aan geen enkele leerling gedaan.

⁴ Aantallen en percentages zijn op basis van de scholen die een bijdrage voor vrijwillige activiteiten vragen

⁵ Gemiddelde is gebaseerd op de gegevens van vier scholen

Scholen in de BVE-sector hebben gemiddeld 499 euro uitgegeven aan tegemoetkoming in de kosten voor vrijwillige activiteiten. Het gaat hierbij om gemiddeld zes leerlingen per school. Wanneer we dit aantal afzetten tegen het totale aantal leerlingen per school die een tegemoetkoming geeft blijkt dit minder dan één procent. Per leerling werd in de BVE-sector gemiddeld 54 euro aan tegemoetkomingen in de kosten voor vrijwillige activiteiten verstrekt. De bedragen voor de BVE-sector zijn gebaseerd op gegevens van twee scholen, daarom moet er enige voorzichtigheid geboden worden bij het generaliseren hiervan.

3.4.3 Wijze waarop tegemoetkoming bekend wordt gemaakt

Tabel 3.15 toont op welke manieren scholen hun mogelijkheid tot tegemoetkoming in de kosten voor vrijwillige activiteiten bekend maken. We zien hier wederom overeenkomsten met de tabellen 3.7 en 3.12.

Tabel 3.15 Wijze waarop tegemoetkoming bekend wordt gemaakt

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Regeling wordt niet bekend gemaakt	22% (14)	50% (4)	60% (6)
Algemene brief gericht aan alle ouders	18% (11)	----	10% (1)
Brief alleen gericht aan ouders die in aanmerking komen	3% (2)	----	----
Brief bij betalingsverzoek	17% (10)	13% (1)	----
Schoolgids	21% (13)	13% (1)	20% (2)
Brochure voor toekomstige leerlingen	2% (1)	----	----
Brochure voor alle leerlingen	5% (3)	13% (1)	10% (1)
Anders	11% (7)	13% (1)	-----
Totaal	100% (63)	100% (8)	100% (10)

3.4.4 Tegemoetkoming bij meerdere kinderen

Van de VO-scholen die bijdragen voor vrijwillige activiteiten vragen, heeft zestien procent een tegemoetkomingsregeling wanneer er meerdere leerlingen uit een gezin op school zitten. Het gaat hierbij gemiddeld om een korting van 26 euro bij het tweede kind en 30 euro bij het derde kind. Van de ondervraagde SVO- en BVE-scholen is er geen enkele die een tegemoetkoming in de kosten voor vrijwillige activiteiten geeft bij meerdere leerlingen uit een gezin.

3.5 Boekenkosten

De laatste kostensoort die in dit onderzoek aan de orde komt, zijn de boekenkosten. Om de tegemoetkomingen in deze kosten te onderzoeken, dient eerst ingegaan te worden op de wijze waarop scholen de bijdragen aan de kosten voor boeken regelen.

3.5.1 Hoogte boekenkosten

Er zijn verschillende manieren waarop scholen de aanschaf en distributie van boeken kunnen regelen. Sommige scholen verhuren zelf boeken, andere scholen laten de leerlingen hun boeken extern huren en weer andere scholen laten de leerlingen zelf hun boeken aanschaffen. Scholen kunnen de aanschaf van boeken ook combineren met een boekenfonds.

Tabel 3.12 Wijze waarop boekenkosten worden geregeld

	VO (n=114)	SVO (n=20)	BVE (n=23)
Ouders schaffen zelf boeken aan	23% (26)	-----	70% (16)
School schaft boeken aan en kosten worden apart in rekening gebracht	10% (12)	20% (4)	4% (1)
Ouders huren boeken van de school via een boekenfonds	49% (56)	35% (7)	13% (3)
Ouders huren de boeken extern	17% (20)	-----	4% (1)
Anders	1% (1)	45% (9)	8% (2)

De helft (49%) van de VO-scholen werkt met een boekenfonds waarbij ouders boeken van de school huren. Hierbij kan de school de boeken zelf aanschaffen, maar het is ook mogelijk dat scholen de boeken huren bij een extern boekenverhuurbedrijf. Een vijfde (19%) van de VO-scholen geeft meerdere mogelijkheden aan waarop leerlingen aan boeken kunnen komen. Bij sommige scholen houdt dat in dat er bijvoorbeeld in de onderbouw wel een boekenfonds is en in de bovenbouw niet. Het kan ook betekenen dat ouders verschillende mogelijkheden hebben om aan boeken te komen en dat ze dus kunnen kiezen. Gemiddeld betalen ouders van leerlingen in het VO 226 euro per jaar aan boekenkosten. De spreiding rond dit gemiddelde is groot, namelijk 80 euro. Dit komt overeen met de uitkomsten van het NIBUD-onderzoek uit 2000-2001. Daaruit blijkt dat leerlingen gemiddeld 230 euro per jaar aan boeken betalen. In het SVO zijn de boekenkosten bij ongeveer de helft van de scholen hetzelfde geregeld als in het primair onderwijs. Dat houdt in dat de boeken eigendom zijn van de school en dat leerlingen daar tijdens schooltijd gratis gebruik van kunnen maken. Bij de andere helft van de scholen in het SVO betalen ouders gemiddeld 138 euro per jaar aan boeken. Bij deze scholen worden de boeken door de school geregeld. Er is geen enkele SVO-school waar de ouders de boeken aan moet schaffen of bij een extern verhuurbedrijf moeten huren.

In de BVE-sector betalen ouders gemiddeld 306 euro per jaar aan boeken. Uit het NIBUD-onderzoek kwam een gemiddelde van 309 euro per jaar. Bij de meeste scholen moeten de ouders zelf de boeken aanschaffen. Een klein gedeelte (13%) van de ondervraagde scholen heeft een boekenfonds.

Tabel 3.17 Boekenkosten onderverdeeld naar onderwijstype en leerjaar

	Gemiddelde boekenkosten	Aantal
Onderbouw VMBO	203 euro	64
Bovenbouw VMBO	219 euro	58
Onderbouw HAVO	212 euro	64
Bovenbouw HAVO	250 euro	54
Onderbouw VWO	215 euro	65
Bovenbouw VWO	276 euro	48

Zoals te zien is in tabel 3.17 zijn de boekenkosten het hoogst in de bovenbouw van de HAVO en het VWO en het laagst in de onderbouw van het VMBO. Deze hoge kosten in de bovenbouw van het HAVO en VWO hangen samen met de tweede fase, waarbij leerlingen veel verschillende vakken hebben en dus ook voor elk vak apart boeken moeten aanschaffen.

Tabel 3.18 Wijze waarop boekenkosten worden geregeld en de gemiddelde kosten

	VO	SVO
Ouders schaffen zelf boeken aan	242 euro	----
School schaft boeken aan en kosten worden apart in rekening gebracht	220 euro	151 euro
Ouders huren boeken van de school via een boekenfonds	206 euro	132 euro
Ouders huren de boeken extern	269 euro	----

De goedkoopste manier om de boekenkosten te regelen is door middel van een boekenfonds, waarbij de school boeken aan ouders verhuurt. Dit geldt zowel voor het VO als voor het SVO. Bij de scholen in de BVE-sector kunnen we geen betrouwbare uitspraken over de vergelijking van de boekenkosten, omdat het om heel kleine getallen gaat. Wel lijkt het erop dat wanneer ouders zelf boeken moeten aanschaffen, de boekenkosten ook in de BVE-sector een stuk hoger liggen dan wanneer de school boeken verhuurt.

3.5.2 Tegemoetkoming in de boekenkosten

Tabel 3.19 Regelingen en incidentele kortingen boekenkosten⁶

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Regeling	----	----	24% (5)
Incidentele kortingen	27% (29)	46% (5)	19% (4)
Geen tegemoetkoming	73% (77)	55% (6)	57% (12)
Totaal	100% (106)	100% (11)	100% (21)

Geen van de ondervraagde scholen in het VO en in het SVO heeft een inkomensafhankelijke regeling voor de boekenkosten. Van de scholen in de BVE-sector geeft daarentegen een kwart van de scholen aan dat er (afhankelijk van de sector) een inkomensafhankelijke regeling voor de boekenkosten is. Hoe die regeling er dan uitziet is niet bekend.

Ongeveer een kwart van de VO-scholen en bijna de helft van de SVO-scholen geven incidenteel kortingen of kwijtschelding op de boekenkosten. Gemiddeld hebben VO-scholen die zulke kortingen geven in het schooljaar 2000-2001, hieraan 702 euro uitgegeven. Gezien de hoogte van de boekenkosten is dit bedrag niet hoog. Het gemiddeld aantal leerlingen dat korting krijgt (per school die kortingen geeft) is zes. Dit komt neer op één procent van het totale aantal leerlingen per school. Per leerling die korting krijgt, wordt gemiddeld 157 euro aan boekenkosten tegemoet gekomen.

In het SVO gaven in het jaar 2000-2001 scholen die korting geven op de boekenkosten gemiddeld 145 euro uit aan gemiddeld twee leerlingen. Dit komt neer op gemiddeld 78⁷ euro per leerling. Afgezet naar het totale aantal leerlingen, kreeg gemiddeld aan twee procent een tegemoetkoming in de boekenkosten. Van de ondervraagde ROC's en AOC's geeft 19 procent incidenteel korting op of kwijtschelding van de boekenkosten. Slechts van twee scholen weten we de bedragen die hiermee gemoeid zijn. Bij één gaat het om 5454 euro die aan twintig deelnemers is kwijtgescholden en bij de andere school is aan vier deelnemers in totaal 1815 euro kwijtgescholden.

In het VO is er geen correlatie (samenhang) tussen de hoogte van de boekenkosten en de hoogte van de tegemoetkomingen in de boekenkosten. Het is dus niet zo dat naarmate de boekenkosten hoger zijn, de tegemoetkomingen ook hoger worden. Bij de scholen in het SVO vallen er geen uitspraken te doen over de samenhang, vanwege het kleine aantal scholen waarvan de hoogte van de kortingen bekend is.

⁶ Aantallen en percentages zijn op basis van de scholen die een vrijwillige ouderbijdrage vragen.

⁷ De gemiddelden voor het SVO zijn gebaseerd op gegevens van vier scholen.

We zijn nagegaan of er een samenhang is tussen de manier waarop scholen de boekenkosten regelen en het al dan niet verstrekken van tegemoetkomingen in de boekenkosten. Er blijkt geen enkel verschil te zijn. Scholen die de boeken via een extern verhuurbedrijf regelen of ouders de boeken zelf laten aanschaffen, geven verhoudingsgewijs even vaak een tegemoetkoming in de boekenkosten als scholen die de boeken zelf verhuren.

3.5.3 Wijze van bekendmaking van tegemoetkoming

Tabel 3.20 Wijze waarop mogelijkheid tot tegemoetkoming in de boekenkosten bekend wordt gemaakt

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Regeling wordt niet bekend gemaakt	19% (16)	38% (3)	61% (8)
Algemene brief gericht aan alle ouders	14% (12)	-----	8% (1)
Brief alleen gericht aan ouders die in aanmerking komen	1% (1)	-----	-----
Brief bij betalingsverzoek	12% (10)	13% (1)	-----
Schoolgids	32% (27)	38% (3)	15% (2)
Brochure voor toekomstige leerlingen	2% (1)	-----	-----
Brochure voor alle leerlingen	4% (3)	-----	15% (1)
Anders	17% (14)	13% (1)	-----
Totaal	100% (83)	100% (8)	100% (13)

In tabel 3.20 zien we weer hetzelfde patroon als in de tabellen voor de drie andere kostensoorten. Bij de VO- en de SVO-scholen wordt de schoolgids het meest genoemd en bij de ondervraagde scholen in de BVE-sector wordt bij meer van de helft op geen enkele manier aan ouders bekend gemaakt dat er mogelijkheden zijn voor een tegemoetkoming.

3.5.4 Tegemoetkoming bij meerdere kinderen

Van de VO-scholen geeft 6 procent korting op de boekenkosten wanneer er meerdere kinderen uit een gezin op school zitten. Deze korting loopt uiteen van 10 procent tot 50 procent van de totale boekenkosten. Van de SVO scholen is er één school die korting geeft op de boekenkosten wanneer er meerdere kinderen op school zitten. Geen van de ondervraagde scholen in de BVE-sector heeft een tegemoetkomingsregeling in de boekenkosten wanneer er meerdere kinderen uit een gezin op school zitten.

3.6 Algemene aspecten van de schoolkosten

3.6.1 Gespreide betaling van schoolkosten

Scholen kunnen een mogelijkheid tot gespreide betaling van de verschillende schoolkosten aanbieden.

Tabel 3.21 Percentage scholen met mogelijkheid tot gespreide betaling van de schoolkosten⁸

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Vrijwillige ouderbijdrage	80% (77)	100% (17)	79% (14)
Extra aanvullende kosten	69% (54)	80% (10)	93% (14)
Kosten voor vrijwillige activiteiten	81% (60)	100% (8)	82% (11)
Boekenkosten	77% (68)	89% (8)	65% (17)

Uit tabel 3.21 valt af te lezen dat de meeste scholen een mogelijkheid tot gespreide betaling van de schoolkosten hebben. Dit geldt zowel voor het VO en het SVO als voor de ROC's en AOC's. In het SVO hebben zelfs alle ondervraagde scholen een mogelijkheid tot gespreide betaling van de vrijwillige ouderbijdrage en van de kosten voor vrijwillige activiteiten. Vooral bij de kosten voor vrijwillige activiteiten hanteren scholen nogal eens een spaarsysteem. Hierbij kunnen ouders bijvoorbeeld het hele jaar door maandelijks een bedrag storten, waarvoor de leerling dan aan het eind van het jaar op reis gaat.

3.6.2 Bekostiging van tegemoetkomingen

Aan de respondenten is gevraagd uit welke middelen de kosten voor tegemoetkoming worden betaald.

Tabel 3.22 Wijze waarop bekostiging van de tegemoetkoming plaatsvindt

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Algemene middelen	65% (54)	89% (16)	57% (8)
Particuliere fondsen	12% (10)	6% (1)	29% (4)
Anders	23% (19)	6% (1)	14% (2)
Totaal	100% (81)	100% (18)	100% (14)

Het grootste gedeelte van de VO-scholen betaalt tegemoetkomingen uit algemene middelen, zoals blijkt uit tabel 3.22. Bijna een kwart van de VO-scholen heeft een antwoord in de categorie anders gegeven. Dit blijkt in tien van de negentien gevallen in te houden dat het geld

⁸ Percentages en aantallen zijn gebaseerd op het aantal scholen dat de vraag beantwoord heeft.

van bijdragen die andere ouders geven, wordt gebruikt om de leemte te vullen van ouders die niet betalen. Blijkbaar houdt een aantal scholen in hun begroting van de schoolkosten rekening met een percentage ouders dat niet betaalt. Of dit voor meerdere kostensoorten geldt of alleen voor de vrijwillige ouderbijdrage, is op basis van onze gegevens niet bekend. Bijna alle SVO-scholen maken gebruik van algemene middelen wanneer ze ouders tegemoetkomen in de schoolkosten. In de BVE-sector wordt in vergelijking tot de SVO- en de VO-scholen meer gebruik gemaakt van particuliere fondsen.

3.6.3 Tegemoetkomingen door gemeenten en het Rijk

Behalve via de school kunnen ouders met een laag inkomen ook via de gemeenten en het Rijk een tegemoetkoming krijgen in de schoolkosten.

Aan de scholen is gevraagd of zij met hun beleid omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten ook rekening hebben gehouden met tegemoetkomingen die ouders eventueel van het Rijk of van de gemeente krijgen.

Tabel 3.23 Aantal scholen dat rekening houdt met tegemoetkoming door het Rijk

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Wel	30% (30)	44% (8)	40% (8)
Niet	70% (70)	56% (10)	60% (12)
Totaal	100% (101)	100% (18)	100% (20)

Van de VO-scholen houdt slechts 30 procent rekening met de tegemoetkoming in de schoolkosten die ouders van het Rijk kunnen krijgen. Bij SVO-scholen en scholen in de BVE-sector ligt dit aandeel iets hoger.

Tabel 3.24a toont het percentage scholen dat het beleid omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten heeft aangepast na de invoering van de WTOS. In tabel 3.24b staat het percentage scholen dat het beleid heeft aangepast na de invoering van de WTOS afgezet tegen het aantal scholen dat rekening houdt met tegemoetkoming van het Rijk.

Tabel 3.24a Aantal scholen dat beleid heeft aangepast na invoering WTOS

	VO (n)	SVO (n)	BVE(n)
Wel	14% (14)	5% (1)	11% (2)
Niet	86% (87)	95% (18)	90% (17)
Totaal	100%(101)	100% (19)	100% (19)

Tabel 3.24b Aantal scholen dat met het beleid van de schoolkosten rekening houdt met tegemoetkoming door het Rijk en het beleid heeft aangepast na invoering WTOS

	VO (n)	SVO	BVE (n)
Wel	39% (12)	----	25% (2)
Niet	61% (18)	----	75% (6)
Totaal	100% 30	----	100% (8)

Voor zowel VO-scholen en SVO-scholen als voor ROC's en AOC's geldt dat de meeste scholen geen aanpassingen hebben gemaakt in hun beleid omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten na invoering van de WTOS. Uit tabel 3.24b valt af te lezen dat wanneer scholen rekening houden met de tegemoetkomingen die het Rijk geeft, het beleid ook vaker is aangepast na de invoering van de WTOS. Van de VO-scholen die het beleid hebben aangepast, kan het volgende gezegd worden: één school heeft de inkomensgrenzen om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming opgehoogd; één school heeft de inkomensgrenzen verlaagd en vier scholen geven hogere kortingen. Van de SVO-scholen zijn geen gegevens bekend over in welk opzicht het beleid omtrent tegemoetkoming is aangepast. In de BVE-sector is van één school bekend dat de inkomensgrenzen om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming zijn verlaagd. Er kunnen dus geen uitspraken gedaan worden over een algemeen effect van de WTOS op het beleid van scholen in de tegemoetkoming van schoolkosten.

Tabel 3.25 Aantal scholen dat rekening houdt met tegemoetkoming door de gemeenten

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Wel	18% (13)	18% (2)	21% (4)
Niet	82% (61)	82% (9)	79% (15)
Totaal	100% (74)	100% (11)	100%(19)

Uit tabel 3.25 valt op te maken dat ongeveer een vijfde van de scholen rekening houdt met tegemoetkomingen die de gemeente geeft. De percentages van het VO, het SVO en de BVE-sector komen hierbij vrij goed met elkaar overeen.

3.6.4 Wat scholen doen als ouders niet betalen

Aan de scholen is gevraagd welke consequenties het heeft wanneer ouders de schoolkosten niet betalen. Er is geen onderscheid gemaakt naar het soort kosten bij deze vraag. Wanneer scholen zeggen dat een leerling wordt buitengesloten, is niet te achterhalen voor welke activiteiten of faciliteiten dat dan het geval is. Daarom is bij de interpretatie van de cijfers voorzichtigheid geboden.

Tabel 3.26 Wat scholen doen als ouders niet betalen

	VO (n)	SVO (n)	BVE (n)
Geen consequenties	9% (9)	26% (5)	17% (3)
Leerling wordt buitengesloten	37% (40)	63% (12)	11% (2)
Anders	54% (58)	11% (2)	73% (13)
Totaal	100% (108)	100% (19)	100% (18)

Met name bij de SVO-scholen is er een groot gedeelte dat leerlingen buitensluit wanneer ouders de schoolkosten niet betalen. Dit gebeurt bij bijna twee derde van de ondervraagde scholen. Bij de VO-scholen komt het wat minder vaak voor, maar nog steeds een derde van de scholen laat leerlingen niet deelnemen aan activiteiten of niet gebruik maken van bepaalde leermiddelen of faciliteiten als de ouders de schoolkosten niet betalen.

Bij de VO-scholen en de scholen in de BVE-sector heeft het grootste gedeelte van de scholen een antwoord gegeven dat in de categorie ‘anders’ valt. Van de 58 VO-scholen zijn er twintig (35%) die aangeven dat de ouders nogmaals benaderd worden, via een gesprek of een aanmaning, maar dat er geen verdergaande consequenties zijn wanneer ouders dan nog steeds niet betalen. Een kwart van de scholen die in de categorie ‘anders’ antwoord heeft gegeven, heeft verdergaande consequenties wanneer ouders niet betalen. Zij schakelen een deurwaarder of een incassobureau in. Andere antwoorden die onder de categorie ‘anders’ genoemd werden zijn: doorverwijzen naar de gemeente, ouders vragen vrijwilligerswerk te laten doen op school of de leerling vervangende lessen aanbieden.

Bij de scholen in de BVE-sector wordt in de categorie ‘anders’ door acht scholen aangegeven dat er een incassobureau of een deurwaarder wordt ingeschakeld. Zetten we dit aantal af naar de totale respons, dan komt dat neer op 44 procent. De overige vier scholen die een antwoord in de categorie ‘anders’ hebben gegeven, benaderen de ouders (of de leerlingen) nogmaals, maar nemen geen verdergaande maatregelen bij het niet betalen van de schoolkosten.

3.6.5 Overwegingen die aan het beleid omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten ten grondslag liggen

Uit de antwoorden die scholen tijdens het gehele interview geven, ontstaat de indruk dat er over het algemeen wel mogelijkheden zijn voor tegemoetkoming, maar dat scholen er geen strak beleid voor hebben. Bij de meeste scholen kunnen ouders in aanmerking komen voor een tegemoetkoming op het moment dat ze zelf initiatief nemen en contact opnemen met school. Per individueel geval wordt bekeken of er al dan niet een korting of een kwijtschelding wordt gegeven.

Bij de vraag welke overwegingen ten grondslag liggen aan het beleid omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten, haalt een groot deel (ongeveer de helft) van de scholen sociale motieven aan, bijvoorbeeld dat de leerling niet de dupe mag worden van het feit dat ouders niet kunnen betalen.

Een andere overweging voor scholen is dat men leerlingen bepaalde activiteiten en faciliteiten wil bieden die niet bekostigd worden door het ministerie. Eén school in de BVE-sector heeft als overweging dat de schoolkosten laag worden gehouden om op die wijze deelnemers bij concurrenten weg te houden.

3.7 Conclusie onderzoek scholen

Vrijwel alle scholen vragen aan ouders extra bijdragen voor het bekostigen van bepaalde schoolse of niet-schoolse activiteiten. In het VO en in het SVO vraagt 99 procent van alle scholen een vrijwillige ouderbijdrage. Daarnaast vragen ook veel scholen bijdragen voor extra aanvullende kosten en voor kosten voor vrijwillige activiteiten. Bovendien vragen alle VO-scholen en alle scholen in de BVE-sector ook nog boekenkosten. Bij SVO-scholen komt het wel eens voor dat scholen de boeken gratis verstrekken tijdens schooluren. Dit gebeurt bij 6 van de 21 scholen die wij ondervraagd hebben.

Als we nagaan waaraan het geld van ouders besteed wordt, dan blijkt dat de vrijwillige bijdrage voor een groot gedeelte gebruikt wordt voor excursies, werkweken en niet-schoolse activiteiten zoals feestjes of sportdagen. Ongeveer de helft van de scholen geeft tevens aan de vrijwillige ouderbijdrage te besteden aan kosten voor aanvullende leermiddelen.

De meeste scholen zeggen incidenteel ouders een tegemoetkoming in de schoolkosten te geven zonder dat ze daarvoor direct bepaalde regels op schrift hebben staan. Bij VO-scholen en bij SVO-scholen zijn er het vaakst inkomensafhankelijke regelingen voor de kosten voor vrijwillige activiteiten en voor de extra aanvullende kosten. Er zijn met name op VO-scholen ook vaak standaardregelingen waarbij ouders kortingen krijgen wanneer zij meer kinderen uit het gezin op school hebben. Dit is bij bijna de helft van de VO-scholen het geval (43%). Bij scholen in de BVE-sector lijkt het erop dat er met name inkomensafhankelijke regelingen zijn voor de vrijwillige ouderbijdrage en voor de boekenkosten. Bij deze conclusie is echter voorzichtigheid geboden, aangezien de meeste ROC's en AOC's niet konden aangeven hoe die regeling er dan uitziet, omdat het per sector of richting verschilt.

De wijze waarop mogelijkheden tot korting of kwijtschelding bekend worden gemaakt, weerspiegelt het incidentele karakter van deze tegemoetkomingen. Het meest vaak geven scholen aan dat het in de schoolgids wordt vermeld. Hier staat dan bijvoorbeeld aangegeven dat ouders met betaalproblemen contact kunnen opnemen met de rector. Er zijn nauwelijks scholen die direct een brief richten aan ouders die in aanmerking komen voor een tegemoetkoming. Het initiatief moet dus veelal van de ouders zelf afkomen. Slechts een klein gedeelte van de scholen meldt in brochures voor toekomstige leerlingen dat het mogelijk is om een tegemoetkoming in de schoolkosten te krijgen. Scholen gebruiken kortingen of

kwijtscheldingen dus niet om leerlingen aan te trekken. De reden waarom scholen niet met deze informatie naar buiten treden, is de verwachting dat wanneer zij dat wel doen, er heel veel ouders zullen proberen om een tegemoetkoming te krijgen. Er is één ROC dat aangeeft dat in het beleid omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten rekening wordt gehouden met concurrentie.

De WTOS lijkt niet veel effect te hebben gehad op het beleid dat scholen hebben omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten. Van het kleine aantal scholen dat aangeeft dat zij hun regeling hebben aangepast (19 in totaal), zijn de antwoorden zeer divers. De enige conclusie die we daaruit kunnen trekken, luidt dat de WTOS geen structurele invloed heeft gehad op tegemoetkomingen die scholen geven.

4 RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK ONDER GEMEENTEN

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk biedt inzicht in de gemeentelijke regelingen voor tegemoetkoming in de schoolkosten. Allereerst gaan we in op het aantal gemeenten dat een regeling heeft voor tegemoetkoming in de schoolkosten. In paragraaf 4.3 geven we een overzicht van de overwegingen die hebben meegespeeld bij het instellen van deze regelingen. Vervolgens worden in paragraaf 4.4 de gemeenten beschreven die géén specifieke regeling hebben, en in de paragrafen 4.5 tot en met 4.9 gaan we achtereenvolgens in op de kenmerken, criteria, financiering, uitvoering en het gebruik van de gemeentelijke regelingen. De relatie tussen gemeentelijke regelingen en de WTOS beschrijven we in paragraaf 4.10, om vervolgens te besluiten met een concluderende paragraaf.

4.2 Aantal gemeenten met een regeling

In 2002 heeft 77 procent van de Nederlandse gemeenten een specifieke regeling voor de tegemoetkoming in de schoolkosten voor ouders van kinderen tussen de 12 en 18 jaar. Daarnaast heeft 1,4 procent het voornemen om een regeling in te voeren¹. Gemiddeld hebben de gemeenten 1,6 regelingen. Het merendeel van de regelingen zijn regelingen voor alle schooltypen waaronder VO en BOL (60%). Ongeveer 17 procent van de regelingen zijn specifiek voor het voortgezet onderwijs. Géén van de regelingen is specifiek voor BOL. Tot slot is er één gemeentelijke regeling specifiek voor speciaal onderwijs (VO).

Tabel 4.1 laat een verdeling zien van het al dan niet hebben van een regeling naar gemeentegrootteklasse. Het gaat om een tabel op basis van gewogen data. Er zijn geen grote verschillen zichtbaar tussen de verschillende gemeentegrootteklassen. Wel hebben de gemeenten met een inwonertal tussen de 20.000 en 50.000 minder vaak een regeling.

¹ De gegevens zijn gecorrigeerd voor de relatief grote aanwezigheid van grotere gemeenten in de steekproef.

Tabel 4.1 Percentage gemeenten met wel of geen ingevoerde regeling(en) tegemoetkoming schoolkosten naar gemeentegrootteklasse, gecorrigeerd naar gemeentegrootte (n=50)

Gemeentegrootte	Regeling	Voornemen	Geen regeling	Totaal
< 20.000 inwoners	82%	-	45%	100%
20 tot 50.000 inwoners	69%	-	51%	100%
50 tot 100.000 inwoners	87%	7%	7%	101%
> 100.000 inwoners	73%	18%	1%	100%
Totaal	100%	100%	100%	100%

In 1999 heeft Regioplan ook een onderzoek uitgevoerd naar gemeentelijke regelingen voor de tegemoetkoming in de schoolkosten. Vergeleken met 1999 is er weinig veranderd. In 1999 had 73 procent van de gemeenten een regeling of een voornemen om een regeling in te voeren. Als gekeken wordt naar het niveau van gemeentegrootteklasse zijn er wel verschillen zichtbaar met 1999. Zo hebben in 2002 de kleinste gemeenten (minder dan 20.000 inwoners) vergeleken met 1999 vaker een regeling tegemoetkoming schoolkosten. Daarentegen hebben gemeenten met een inwonertal tussen de 20.000 en 50.000 minder vaak een regeling dan in 1999. Mogelijk worden de verschillen tussen de uitkomsten van 1999 en 2002 verklaard door de verschillende methoden die zijn gehanteerd in de onderzoeken. In 1999 zijn gemeenten gericht benaderd op het wel of niet hebben van een regeling. In 2002 is gebruik gemaakt van een steekproef van Nederlandse gemeenten. De steekproef van 2002 is daarnaast kleiner dan het aantal gemeenten dat in 1999 betrokken was bij het onderzoek. Met een kleinere steekproef blijft het totaalbeeld gelijk, maar is de kans groter dat bij uitsplitsing naar gemeentegrootteklassen een afwijking zichtbaar wordt.

Over het algemeen is er dus in 2002 weinig verschil in het aantal gemeenten met een regeling tegemoetkoming schoolkosten vergeleken met 1999. Wel is een grote sprong gemaakt in de periode vóór 1999. Uit een onderzoek van de Directie Toezicht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid blijkt dat in 1997 31 procent van de gemeenten een maatregel had of het voornemen had een maatregel in te voeren voor tegemoetkoming in de schoolkosten voor leerlingen in het basis- en/of voortgezet onderwijs². Met name gemeenten met een inwonertal tussen de 20.000 en 100.000 hebben in die periode een inhaalslag gemaakt. De toename van het aantal gemeenten met een regeling wordt verklaard uit de toegenomen politieke aandacht voor bestrijding van de armoede en dan met name uit de stimulerende werking van wijzingen in de Abw in 1997, die het mogelijk maakt voor gemeenten om op categoriale grondslag bijzondere bijstand te verlenen.

² 'Brede steun voor smalle beurzen' (juli 1998).

4.3 Overwegingen invoering regelingen³

Aan gemeenten is gevraagd welke overwegingen geleid hebben tot de invoering van een specifieke regeling voor de tegemoetkoming in de schoolkosten. Meer dan de helft van de gemeenten (56%) geeft als overweging de toename in de schoolkosten aan. Daarnaast geeft eveneens meer dan de helft van de gemeenten aan dat scholen ouders met een laag inkomen te weinig tegemoetkomen (54%). Ten slotte geeft 17% van de gemeenten aan dat veel bijzondere bijstandsaanvragen betrekking hadden op de schoolkosten. Dit heeft er toe geleid een specifieke regeling in te voeren om ouders in de schoolkosten tegemoet te komen.

4.4 Gemeenten zonder regeling

Elf gemeenten hebben aangegeven géén specifieke regeling te voeren voor tegemoetkoming in de schoolkosten. Van vier gemeenten is bekend dat zij een dergelijke regeling nooit overwogen hebben. Bij drie gemeente wordt het invoeren van een regeling op dit moment wel overwogen. Eveneens bij één gemeente is het invoeren van een regeling overwogen, maar afgewezen. Doorslaggevend in de afwijzing waren de onderzoeken van Regioplan en het Nibud (zie ook hoofdstuk 1). Uit deze onderzoeken kwam volgens deze gemeente naar voren dat gemiddeld genomen de tegemoetkomingen toereikend zijn, waardoor het invoeren van een specifieke regeling door de eigen gemeente niet noodzakelijk werd gevonden.

Twee van de G4-gemeenten in Nederland hebben géén specifieke regeling voor tegemoetkoming in de schoolkosten. Bij één van deze grote steden voeren de stadsdelen overigens wel specifieke regelingen, maar op centraal niveau ontbreken die. Beide grote steden hebben wel brede regelingen waarbij de te verstrekken vergoeding door ouders ook gebruikt kunnen worden ten behoeve van gemaakte schoolkosten van hun kinderen. Onze indruk is overigens dat dit voor de meeste gemeenten geldt die geen specifieke regeling hebben voor schoolkosten. Het gaat dan veelal om participatiefondsen of een regeling voor sociale en culturele participatie.

Aan gemeenten zonder regelingen is ook gevraagd of er in hun gemeente andere instanties of organisaties zijn die ouders van leerlingen in het VO en de BOL een tegemoetkoming geven in de schoolkosten. Zes gemeenten geven aan dat er géén andere organisaties of instanties zijn. Eén gemeente geeft aan dat scholen een tegemoetkoming geven. De overige vier gemeenten hebben de vraag niet beantwoord.

³ De gegevens zijn gecorrigeerd voor de relatief grote aanwezigheid van grote gemeenten in de steekproef.

4.5 Kenmerken van de regelingen

De door de gemeente gevoerde regelingen hebben allemaal betrekking op een tegemoetkoming in de schoolkosten. Hierbinnen zijn evenwel veel variaties mogelijk. Zo zijn er regelingen waarbij één of meer specifieke schoolkosten vergoed worden, zoals uitstapjes. Verder moeten bij het gebruik van sommige regelingen de gemaakte kosten aangetoond worden en bij andere niet.

Bij de helft van de regelingen krijgen de ouders een vast bedrag per kind of huishouden. Dit bedrag kan voor verschillende soorten kosten worden gebruikt. Bij ongeveer driekwart van de regelingen waarbij een vast bedrag uitgekeerd wordt (74%), gaat het om een vast bedrag per kind als tegemoetkoming in het *totaal* van de schoolkosten. Minder vaak gaat het om een *gemaximaliseerd* bedrag per kind (9%), of een vast deel/percentage (kan ook 100% zijn) van de *daadwerkelijk* gemaakte kosten per huishouden (4%).

Bij regelingen die specifieke kosten vergoeden wordt veelal niet één maar meer dan één type kosten vergoed. Het gaat bij 41 procent om een vergoeding van uitstapjes en excursies, 36 procent om materiaal en overige benodigdheden, bij 34 procent om vrijwillige ouderbijdragen en bij 26 procent van deze regelingen worden de reiskosten (van huis naar school en terug) vergoed⁴. Het aantal manieren waarop de hoogte van de tegemoetkoming wordt vastgesteld verschilt niet veel van de regelingen waarbij géén onderscheid gemaakt wordt in specifieke kosten. Ook bij regelingen voor specifieke kosten geldt dat een vast bedrag per kind het meest voorkomt (30%) gevolgd door een gemaximaliseerd bedrag per kind (22%).

Per type schoolkosten is gekeken of de gemaakte kosten aangetoond moeten worden. Hierin is een grote variatie zichtbaar. De kosten die zijn gemaakt voor uitstapjes en excursies (56%) en vrijwillige ouderbijdrage (40%) moeten het vaakst aangetoond worden. Minder vaak hoeven de kosten die zijn gemaakt voor reizen aangetoond te worden (36%).

Het merendeel van de regelingen is voor onbepaalde tijd (82%) ingevoerd. Vier regelingen zijn tot het einde van 2002 van kracht en twee regelingen tot voorjaar 2003.

4 Omdat bij een aantal regelingen meer dan één type kosten wordt vergoed tellen de gepresenteerde percentages niet op tot 100.

4.6 Criteria voor tegemoetkoming in schoolkosten door gemeenten

De regelingen voor een tegemoetkoming in de schoolkosten zijn bedoeld voor ouders met een laag inkomen. Aan gemeenten is gevraagd welk inkomensbegrip en welk inkomenscriterium zij hanteren bij hun regeling(en). Tevens is gevraagd of de hoogte van de tegemoetkoming afhankelijk is van het aantal kinderen en of eventueel andere criteria worden gehanteerd.

4.6.1 Inkomensbegrippen en inkomenscriteria

Bij de meeste regelingen wordt het netto-inkomen als *inkomensbegrip* gehanteerd (82%). Bij 8 procent van de regelingen wordt het belastbaar inkomen gebruikt en bij eveneens 8 procent wordt het bruto inkomen gehanteerd.

Verder wordt als *inkomencriterium* bij de meeste regelingen (88%) een vaste inkomensgrens gehanteerd terwijl bij 10 procent van de regelingen een glijdende schaal wordt toegepast⁵. Bij één regeling wordt geen inkomenscriterium gehanteerd (2%).

Bij 37 procent van de regelingen met een vaste inkomensgrens wordt het sociaal minimum als inkomensgrens gehanteerd. Bij het merendeel van de regelingen met een vaste inkomensgrens gaat het evenwel om een inkomensgrens bóven het sociaal minimum (63%). Hiervoor gebruiken de meeste gemeenten percentages variërend van 110 tot 125 procent van het bijstandsniveau, waarbij 110 en 120 het meest worden genoemd. Gemiddeld genomen wordt 115 procent als inkomensnorm gehanteerd.

Uit bovenstaande blijkt dat de regelingen met name bedoeld zijn voor ouders met een inkomen rond het bijstandsniveau. Meer dan driekwart van de gemeenten (84%) hanteert Immers als inkomenscriterium het bijstandsniveau of een inkomen tot 120% van het bijstandsniveau. Ligt het inkomen van de ouders iets hoger, dan komen zij niet meer in aanmerking voor deze regelingen en voor eventuele andere inkomensondersteunende maatregelen. Als sprake is van een opeenstapeling van uitsluiting van dit soort inkomensondersteunende maatregelen, dan is de kans aanwezig dat deze ouders te maken krijgen met een armoedeval. Alleen regelingen waarbij een glijdende schaal wordt toegepast, ondervangen het probleem van de armoedeval.

⁵ In de meeste gevallen (88%) wordt uitgegaan van het gezinsinkomen. Een enkele keer wordt uitgegaan van het inkomen van de kostwinner (12%).

4.6.2 Overige criteria

Bij meer dan de helft van de regelingen (56%) is, naast de inkomensgrenzen, de hoogte van de tegemoetkoming afhankelijk van het aantal kinderen in een gezin en bij eveneens de helft van de regelingen (49%) worden nog andere criteria gehanteerd. De criteria die worden genoemd variëren. Het meest genoemd (vier keer) is dat de gerechtigden een bepaalde tijd een inkomen op bijstandsniveau moeten hebben. Eveneens vier keer is 'vermogen' genoemd. Deze aanvullende criteria bevestigen de indruk dat de regelingen met name bedoeld zijn voor mensen met een inkomen op bijstandsniveau.

4.7 Financiering van de regelingen

Net als in 1999 worden de meeste regelingen volledig gefinancierd uit de bijzondere bijstand (66%). Bij drie regelingen worden náást de bijzondere bijstand ook middelen voor gemeentelijk inkomensondersteuningsbeleid zoals bijvoorbeeld een schuldsaneringsfonds ingezet (9%). De overige regelingen worden voor circa de helft gefinancierd uit algemene gemeentelijke middelen en een derde van de regelingen uit middelen voor gemeentelijke inkomensondersteuningsbeleid.

4.8 Uitvoering van de regelingen

In deze paragraaf wordt beschreven hoe de regelingen worden toegekend en hoe ze bekend worden gemaakt aan de burgers.

4.8.1 Wijze van toekenning

De regelingen kunnen op verschillende wijzen worden toegekend. We onderscheiden grofweg twee procedures: ambtshalve toekenning en toekenning op aanvraag.

Bij *ambtshalve toekenning* krijgt men automatisch een bedrag op de rekening gestort en hoeft men verder niets in te vullen. Dit is alleen mogelijk voor personen die bekend zijn bij de sociale dienst. Het gaat veelal om bijstandsgerechtigden. Maar het gaat ook om personen die eerder een tegemoetkoming van de gemeente hebben gekregen. Het gaat daarbij niet alleen om tegemoetkomingen in de schoolkosten; het kan ook om andere tegemoetkomingen gaan. Ambtshalve toekenning wordt altijd gecombineerd met de mogelijkheid een aanvraag in te dienen voor personen die niet ambtshalve een tegemoetkoming krijgen.

Bij *toekenning op aanvraag* moet men een aanvraagformulier invullen. Soms kan men dit doen voordat kosten zijn gemaakt, soms dient men na het maken van de kosten een aanvraag voor een tegemoetkoming in te dienen en daarbij betalingswijzen te overleggen (declaraties).

In 2002 wordt de tegemoetkoming bij ongeveer driekwart van de regelingen toegekend na aanvraag van de ouders (74%). Van deze aanvragen geschiedt 20 procent op declaratiebasis. Bij ongeveer een kwart van de regelingen (23%) vindt de tegemoetkoming na ambtelijke toekenning plaats. Maar ook combinaties van bovengenoemde wijzen zijn genoemd. Veelal wordt dan de ambtshalve toekenning bij bijstandsccliënten toegepast, terwijl niet-bijstandsccliënten een aanvraag of declaratie moeten indienen.

4.8.2 Voorlichting regelingen

In de vragenlijst is aan gemeenten gevraagd hoe de ouders op de hoogte worden gesteld van de regeling(en). De gemeenten hebben hiervoor meerdere kanalen tot hun beschikking. Het meest wordt gebruik gemaakt van de sociale dienst (90%) als voorlichter. De sociale dienst licht haar cliënten in over de regeling(en). Tevens worden de regeling(en) vaak via de lokale pers (76%) en de gemeentelijke informatiekrant (60%) bekend gemaakt. De scholen worden in mindere mate ingezet (30%) om ouders op de hoogte te brengen over de tegemoetkoming in de schoolkosten door gemeenten. Mogelijk komt dit omdat over het algemeen weinig contact is tussen scholen en gemeenten over elkaars regelingen.

4.9 Gebruik van de regeling(en) in 2000, 2001 en 2002

Meer dan driekwart van de gemeenten heeft één of meer regelingen voor een tegemoetkoming in de schoolkosten. Bij twee derde van de regelingen krijgen de ouders een vast bedrag per kind of huishouden. Aan de gemeenten is vervolgens gevraagd in welke mate er gebruik wordt gemaakt van de regelingen en wat het gemiddelde bedrag is dat wordt uitgekeerd.

De gemeenten is gevraagd gegevens in te vullen van 2000 en 2001. Veelal bleken de gegevens echter nog niet beschikbaar te zijn. De percentages van regelingen waarbij de gegevens nog niet beschikbaar zijn variëren tussen de 30 en 50 procent. Tot slot is aan de gemeenten waarbij er ten opzichte van 2000/2001 wijzigingen in de regeling(en) zijn opgetreden, gevraagd naar hun verwachting van het effect van de wijzigingen op het aantal tegemoetkomingen en de gemiddelde bedragen in 2002.

4.9.1 Bedragen 2000 en 2001

De wijze van administreren verschilt per gemeente. Sommige gemeenten administreren op het niveau van kinderen, anderen op niveau van huishouden of verstrekking. Uit de gegevens blijkt dat gemeenten vaker op aantal huishoudens administreren. Zowel in 2000 als in 2001 administreert ongeveer de helft van de gemeenten bedragen per huishouden.

Tabel 4.2 geeft een overzicht van de gemiddelde bedragen die zijn uitgegeven in 2000 en 2001 uitgesplitst naar het niveau van kinderen, huishoudens en verstrekkingen. Ook zijn in de tabel de minimum en maximum bedragen opgenomen.

Tabel 4.2 Bedragen in euro's in 2000 en 2001 naar aantal kinderen, huishoudens en verstrekkingen

	2000			2001		
	Gemiddeld	minimum	maximum	Gemiddeld	minimum	maximum
Kinderen	142 (n=10)	79	295	145 (n=13)	78	313
Huishoudens	181 (n=14)	30	500	160 (n=14)	30	350
Verstrekkingen	89 (n=8)	51	122	124 (n=7)	62	260

De tabel laat zien dat zowel in 2000 als in 2001 de standaard- of maximumbedragen erg uiteenlopen. Het laagste bedrag betreft een standaardbedrag van 30 euro voor diverse schoolkosten in een middelgrote Noord-Hollandse gemeente. Het hoogste gemiddelde bedrag dat is uitgekeerd is niet opgenomen in de tabel. Het gaat om een bedrag van 1370 euro en wordt door een van de waddeneilanden uitgekeerd aan ouders. In deze gemeente volgen sommige leerlingen onderwijs op het vaste land, bijvoorbeeld als zij de hogere klassen van het VWO volgen. Voor de kosten die hieraan verbonden zijn krijgt de gemeente via het gemeentefonds een extra bedrag. Dit bedrag gebruikt de gemeente om een tegemoetkoming in de schoolkosten aan de ouders en leerlingen te geven.

Tot slot zijn in 2001, met uitzondering op het niveau van verstrekkingen, iets lagere bedragen uitgekeerd dan in 2000. De aantallen zijn echter te klein om te kunnen spreken van significante verschillen.

4.9.2 Verwachtingen 2002

Bij 33 procent van de gemeenten zijn er ten opzichte van 2000/2001 wijzigingen doorgevoerd in een van de regelingen voor de tegemoetkoming schoolkosten. Zes gemeenten verwachten hierdoor in 2002 meer tegemoetkomingen te verstrekken. Vijf gemeenten verwachten in 2002 hogere bedragen uit te keren. Eveneens vijf gemeenten verwachten evenwel niet dat de wijzigingen effect zullen hebben op het aantal tegemoetkomingen en/of

de gemiddelde bedragen. Tot slot verwachten negen gemeenten in 2002 hun regeling(en) aan te passen.

4.10 Regelingen van gemeenten en de WTOS

In augustus 2001 is de Wet Tegemoetkoming Onderwijsbijdrage en Schoolkosten (WTOS) ingevoerd. Aan gemeenten is gevraagd of bij hun regelingen tegemoetkoming schoolkosten rekening is gehouden met de WTOS. Ook is gevraagd of in 2002 aanpassingen in de gemeentelijke regelingen worden doorgevoerd en of daarbij rekening is gehouden met de WTOS.

Om deze vragen te beantwoorden, is eerst aan de gemeenten die een regeling hebben gevraagd of ze op de hoogte zijn van de WTOS. Het merendeel (75%) antwoordt hierop bevestigend. Het hierna volgende heeft betrekking op de gemeenten die een regeling hebben en die de WTOS kennen⁶.

Uit het onderzoek komt naar voren dat gemeenten uitgaan van (een percentage van) het sociaal minimum. De WTOS gaat daarentegen uit van het belastbaar inkomen van ouders. De inkomenscriteria die worden gehanteerd in de WTOS zijn dan ook niet eenvoudig te vergelijken met de inkomenscriteria van de gemeentelijke regelingen. Duidelijk is echter dat in de gemeentelijke regelingen lagere inkomensgrenzen worden gehanteerd dan in de WTOS. In de gemeentelijke regelingen verliezen ouders eerder het recht op een tegemoetkoming dan dat zij in de WTOS een gedeeltelijke tegemoetkoming ontvangen. Binnen de WTOS ontvangen ouders pas vanaf een belastbaar inkomen van 24.950 euro een gedeeltelijke tegemoetkoming (de toepassing van een glijdende schaal in de WTOS). In dit verband is het dan ook opmerkelijk dat 17 procent van de gemeenten zegt dat in hun regelingen rekening is gehouden met de in de WTOS gehanteerde inkomensgrenzen. Ons onderzoek maakt echter niet duidelijk op welke manier dit is gebeurd.

Verder zijn in de WTOS de normbedragen aangepast. Aan de gemeenten is gevraagd of hiermee in de gemeentelijke regelingen rekening is gehouden. Een derde van de gemeenten (34%) zegt van wel. Daarnaast heeft 10 procent van de gemeenten rekening gehouden met de telkindersystematiek die in de WTOS wordt gehanteerd. Zo'n 13 procent zegt verder dat in de gemeentelijke regelingen rekening is gehouden met de typen kosten die in de WTOS worden vergoed, zoals schoolboeken en uitstapjes. Er is evenwel niet één bepaald type kosten waarin bij deze regelingen tegemoetgekomen wordt.

⁶ De gegevens zijn gecorrigeerd voor de relatief grote aanwezigheid van grote gemeenten in de steekproef.

In 2002 verwachten negen gemeenten hun regeling(en) aan te passen. Zes van de negen gemeenten zegt dat de verwachte aanpassingen samen hangen met de invoering van de WTOS.

De invloed van de WTOS op gemeentelijke regelingen lijkt beperkt te zijn. Wel hangen bij vier van de vijf gemeenten waarbij de regelingen na de invoering van de WTOS zijn aangepast, de wijzigingen samen met de invoering van de WTOS. Opmerkelijk is dat, zoals in de vorige paragraaf is beschreven, een aantal gemeenten in 2002 verwacht meer of hogere tegemoetkomingen uit te keren. Dit is opmerkelijk omdat de WTOS in hogere bedragen voorziet. Mogelijk zijn de aanpassingen in de regelingen meer een reactie op de stijging van de schoolkosten van de afgelopen jaren, dan op de invoering van de WTOS.

4.11 Conclusie onderzoek gemeenten

Het merendeel van de Nederlandse gemeenten (77%) voert een specifieke regeling om ouders met een laag inkomen tegemoet te komen in de schoolkosten van hun kinderen in het voortgezet onderwijs en de BOL.

Bij de toekenning van tegemoetkomingen voor schoolkosten hanteert meer dan driekwart van de gemeenten (84%) 100 tot 120 procent van het bijstandsniveau als inkomenscriterium. Het hanteren van deze inkomensgrenzen impliceert ook dat mensen die vanuit een uitkering doorstromen naar werk al snel het recht verspelen op een dergelijke tegemoetkoming.

Over het algemeen lijken gemeenten beperkt rekening te houden met de landelijke regeling voor tegemoetkoming in schoolkosten, in casu de WTOS. Wel hangen aanpassingen die een aantal gemeenten na augustus 2001 hebben doorgevoerd in hun eigen regelingen en de verwachte aanpassingen in 2002 samen met de invoering van de WTOS.

5 CONCLUSIE

Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen we concluderen dat een groot deel van de gemeenten en scholen bereid is om tegemoetkomingen in de schoolkosten te bieden, op het moment dat ouders betaalproblemen hebben.

De meeste gemeenten voeren een specifiek beleid om ouders met een laag inkomen tegemoet te komen in de schoolkosten van hun kinderen. Scholen hebben daarentegen veelal geen duidelijk beleid. Hoewel er op een groot deel van de scholen wel een mogelijkheid is om ouders tegemoet te komen in de schoolkosten, wordt dit meestal op een informele wijze geregeld. Gemeenten komen ouders met een laag inkomen gemiddeld met hogere bedragen tegemoet in de schoolkosten van hun kinderen dan de scholen. Dit kan samenhangen met het feit dat scholen over het algemeen minder middelen hebben dan gemeenten. Bovendien hebben scholen het geld van de ouders juist nodig voor de bekostiging van bepaalde activiteiten. Alles wat zij aan tegemoetkomingen verstrekken gaat dus ten koste van hun eigen budget. Gemeenten zijn ook informatiever over hun regelingen dan de scholen. Informatie wordt direct aan klanten van de sociale dienst gestuurd, of er worden stukken hierover in de lokale pers geplaatst. Scholen zijn weinig actief in het onder de eigen leerlingen bekendmaken van de mogelijkheden die er bestaan voor tegemoetkomingen in de schoolkosten. Dit heeft te maken met de gedachte dat op het moment dat de school ruchtbaarheid geeft aan de mogelijkheid tot tegemoetkoming, er veel meer ouders op af zullen komen waardoor de school veel geld zal mislopen.

De invoering van de WTOS heeft voor scholen weinig tot geen gevolgen gehad voor het beleid dat zij omtrent schoolkosten voeren. Onze indruk is dat een aantal scholen niet goed weet wat de WTOS precies inhoudt en welke veranderingen er mee gemoeid zijn. Gemeenten zijn daarentegen beter op de hoogte van de WTOS dan scholen en lijken hiermee ook vaker rekening gehouden te hebben. Ook bij de gemeenten is echter de directe invloed van de WTOS beperkt.

Uit dit onderzoek kunnen we concluderen dat er nauwelijks onderlinge informatieuitwisseling plaatsvindt tussen gemeenten en scholen als het gaat om tegemoetkoming in de schoolkosten. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid dat gemeenten en scholen los van elkaar, ouders tegemoetkomen voor dezelfde kosten.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

RESPONSANALYSE ONDERZOEK SCHOLEN

In deze bijlage wordt de responsanalyse gepresenteerd voor het voortgezet en speciaal voortgezet onderwijs. Dit wordt gedaan door de samenstelling van de responsgroep te vergelijken met die de populatie van scholen in het VO en SVO. De populatiegegevens zijn afkomstig uit het brinbestand van Cfi waarover waarin alle scholen zijn opgenomen.

De verschillen tussen de responsgroep en personeelsleden uit het scholenpanel zijn getoetst met een X^2 -toets. In deze bijlage worden de resultaten van deze toets gepresenteerd. Dit wordt gedaan voor alle kenmerken van scholen, waarvoor in de responsanalyse de verdeling in de responsgroep met die in de populatie is vergeleken.

Voortgezet onderwijs

Omdat de steekproef voor scholen in het voortgezet onderwijs gestratificeerd was naar schooltype, waren bepaalde categorieën schooltypen oververtegenwoordigd. Omdat schooltype samenhangt de schoolgrootte, treden er significante verschillen tussen de responsgroep en de populatie op. Kleine scholen zijn oververtegenwoordigd in de steekproef. Daarnaast zijn scholen in de sterk en zeer sterk stedelijke gebieden oververtegenwoordigd. Door middel van een weging is voor deze afwijkingen gecorrigeerd.

Tabel 1 **Vergelijking respons-populatie naar regio in percentages**

	Meegedaan	Populatie
Noord	13	10
Oost	18	19
West	40	45
Zuid	30	26
Totaal*	100 (114)	100 (573)

Tabel 2 **Vergelijking respons-populatie naar schoolgrootte in percentages**

	Meegedaan	Populatie
Klein	36	22
Middelgroot	43	37
Groot	21	41
Totaal*	100 (114)	100 (573)

Tabel 3 Vergelijking respons-populatie naar denominatie in percentages

	Meegedaan	Populatie
Openbaar	37	28
Rooms-katholiek	29	29
Protestants-christelijk	21	21
Algemeen bijzonder	7	10
Overig	9	12
Totaal*	100 (114)	100 (573)

Tabel 4 Vergelijking respons-populatie naar verstedelijking

	Meegedaan	Populatie
Zeer sterk stedelijk	16	22
Sterk stedelijk	26	33
Matig stedelijk	31	26
Weinig stedelijk	18	15
Niet stedelijk	9	5
Totaal*	100 (114)	100 (573)

Tabel 5 Vergelijking respons-populatie naar schooltype

	Meegedaan	Populatie
(i)vbo/mavo	27	16
Havo/vwo	24	14
Mavo/havo/vwo	25	21
Vbo/mavo/havo/vwo	24	50
Totaal*	100 (114)	100 (573)

Speciaal voortgezet onderwijs

In het speciaal voortgezet onderwijs zijn de verschillen tussen de responsgroep en de populatie significant voor het kenmerk schoolgrootte. Waarschijnlijk wordt dit veroorzaakt doordat scholen voor SVO die zich in een overgangssituatie bevinden of inmiddels onder de wet primair onderwijs vallen (de afdeling SVO en SBO hebben zich afgesplitst), wel in het populatiebestand zijn opgenomen maar niet aan het onderzoek hebben meegedaan. Voor deze afwijking is niet gecorrigeerd omdat we daarmee een onjuiste weergave van de werkelijkheid op de data zouden projecteren.

Tabel 6 Vergelijking respons-populatie naar regio in percentages

	Meegedaan	Populatie
noord	10	11
oost	19	26
west	43	42
zuid	29	20
Totaal*	100 (21)	100 (235)

Tabel 7 Vergelijking respons-populatie naar schoolgrootte in percentages

	Meegedaan	Populatie
Klein	10	34
Middelgroot	33	34
Groot	57	33
Totaal*	100 (21)	100 (235)

Tabel 8 Vergelijking respons-populatie naar denominatie in percentages

	Meegedaan	Populatie
Openbaar	24	29
Rooms-katholiek	24	23
Protestants-christelijk	29	26
Algemeen bijzonder	19	22
Overig	5	1
Totaal*	100 (21)	100 (235)

Tabel 9 Vergelijking respons-populatie naar verstedelijking

	Meegedaan	Populatie
Zeer sterk stedelijk	19	20
Sterk stedelijk	57	39
Matig stedelijk	14	27
Weinig stedelijk	5	12
Niet stedelijk	5	2
Totaal*	100 (21)	100 (235)

BIJLAGE 2

BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

In deze bijlage worden de onderzoeksvragen voor het onderzoek onder scholen en gemeenten achtereenvolgens beantwoord.

SCHOLEN

Omvang

1. Welk deel van de scholen voor VO en BVE-instellingen heeft regelingen om (ouders van) leerlingen te ondersteunen in het dragen van de schoolkosten?

Van de reguliere VO scholen heeft 82 procent een mogelijkheid waarbij ouders met een laag inkomen ondersteund kunnen worden bij het betalen van de schoolkosten. In het SVO is dit op 91 procent van de scholen het geval. Het kan hier zowel om een standaardregeling gaan als om incidenteel kortingen of kwijtscheldingen van de kosten. Van de scholen in de BVE sector geeft 69 procent aan dat er ofwel een regeling is ofwel een mogelijkheid tot incidentele korting of kwijtschelding van bepaalde kosten, dan wel een combinatie van beiden. Een kwart van de scholen zegt dat bepaalde sectoren en/ of richtingen een regeling hebben voor ouders met een laag inkomen.

Achtergrond

2. Welke overwegingen liggen aan het beleid tegemoetkoming schoolkosten ten grondslag?

De meeste scholen geven aan dat het noodzakelijk is om extra bijdragen aan ouders te vragen omdat er geen andere middelen zijn om bepaalde activiteiten en/of faciliteiten te bekostigen. Omdat volgens veel scholen aan dat het kind niet de dupe ervan mag worden als de ouders niet kunnen betalen, heeft de meerderheid van hen een mogelijkheid tot incidentele tegemoetkoming in de schoolkosten.

Aard van de regelingen

3. Om wat voor regelingen gaat het en om welke schoolkosten?

Formele regelingen voor ouders met een laag inkomen komen het meest voor bij de bijdragen voor *vrijwillige activiteiten*. Het gaat meestal om regelingen waarbij ouders die onder een bepaalde inkomensgrens zitten een gedeeltelijke korting of kwijtschelding van de kosten krijgen. Het kleine aantal scholen dat een formele regeling heeft voor de *extra aanvullende kosten*, heeft eveneens een regeling waarbij ouders onder een bepaalde inkomensgrens een korting of kwijtschelding van de kosten krijgen. Wanneer scholen een regeling

voor de *vrijwillige ouderbijdrage* hebben (dit is echter maar bij een enkele school het geval), hebben zij een inkomenstabel waarbij er verschillende inkomensklassen onderscheiden worden en de hoogte van de ouderbijdrage afhankelijk is van de inkomensklasse waarin de ouders zitten. Geen enkele VO of SVO school heeft een formele regeling voor tegemoetkoming in de *boekenkosten*. Van de scholen in de BVE sector geeft een kwart aan dat er afhankelijk van de sector of richting die de leerling volgt wel een regeling is voor de boekenkosten. Hoe die er dan uit ziet is niet bekend.

Criteria voor tegemoetkoming in schoolkosten door scholen

4. Hanteren scholen inkomenscriteria?

In de meeste gevallen geven scholen incidentele tegemoetkomingen en hebben zij geen vaste regeling. Scholen hanteren hierbij geen inkomenscriteria. Als er kortingen of kwijtscheldingen worden gegeven, gebeurt dit meestal nadat de individuele situatie van de ouders is bekeken¹.

5. Welk inkomensbegrip wordt gehanteerd?

Wanneer men bij het vaststellen van de hoogte van de vrijwillige ouderbijdrage gebruik maakt van meerdere inkomensklassen, dan wordt het gezinsinkomen als criterium gehanteerd. Bij de kosten voor vrijwillige activiteiten en verplichte aanvullende kosten is niet gevraagd welke inkomenscriteria de school hanteert bij eventuele tegemoetkomingsregelingen.

6. Wordt rekening gehouden met het aantal kinderen per gezin?

Bij bijna de helft van de VO scholen (45%) en bij een derde van de SVO scholen (32%) wordt voor bepaalde schoolkosten rekening gehouden met het aantal kinderen per gezin. Bij scholen in de BVE sector komt dit nauwelijks voor. Wanneer scholen rekening houden met meerdere kinderen per gezin, geldt dit meestal voor de kosten van de vrijwillige ouderbijdrage en in een enkel geval voor de andere kosten soorten.

Uitvoering van de regeling

7. Uit welke middelen worden de kosten voor de regelingen van scholen betaald?

De meerderheid van de scholen maakt gebruik van algemene middelen om tegemoetkoming in de schoolkosten te bekostigen. Een klein gedeelte van de VO scholen en de SVO scholen heeft particuliere fondsen. In de BVE sector is het aandeel dat gebruik maakt van particuliere fondsen iets hoger. Verder blijkt dat een klein aantal VO scholen de kosten voor tegemoetkomingen betaalt van het geld dat andere ouders aan bijdragen inbrengen.

¹ Voor de kosten van vrijwillige activiteiten en de extra aanvullende kosten is bij de scholen die aangeven een formele regeling te hebben niet bekend welke inkomenscriteria zij hanteren.

8. Worden de inkomensafhankelijke bijdragen toegepast op aanvraag of hangen deze standaard van het inkomen af?

In de meeste gevallen moeten ouders zelf de school benaderen als ze in aanmerking willen komen voor een korting of kwijtschelding van de schoolkosten. Dit hangt samen met het incidentele karakter van de tegemoetkomingen. Bij de scholen die gebruik maken van een inkomenstabel bij de vrijwillige ouderbijdrage, hangt de hoogte van de bijdrage standaard van het inkomen af. Van de scholen die aangeven dat zij een inkomensafhankelijke regeling met korting of kwijtschelding hebben voor de kosten voor vrijwillige activiteiten en de verplichte aanvullende kosten is niet bekend of deze standaard toegepast wordt, of dat ouders ook hier zelf naar de school toe moeten stappen, willen ze in aanmerking komen voor een tegemoetkoming.

9. Wordt de regeling aan ouders bekend gemaakt en hoe?

Van de scholen in de BVE sector maken de meeste de mogelijkheid tot tegemoetkoming niet bekend. In het VO en in het SVO wordt in de meeste gevallen de regeling wel bekend gemaakt. Wanneer VO en SVO scholen de mogelijkheid bekend maken, wordt dit in de meeste gevallen in de schoolgids vermeld. Andere (minder vaak voorkomende) manieren waarop de mogelijkheid bekend wordt gemaakt zijn: door middel van een brief bij het betalingsverzoek en door middel van een brief die gericht is aan alle ouders.

Gebruik van de regeling

10. Hoeveel gezinnen en kinderen (per school) kregen een tegemoetkoming in schooljaar 2000-2001?

Op VO scholen kregen per school die een mogelijkheid heeft tot een tegemoetkoming in de vrijwillige ouderbijdrage gemiddeld 76 leerlingen een tegemoetkoming, op de SVO scholen en de scholen in de BVE sector kregen gemiddeld respectievelijk 10 en 22 leerlingen een tegemoetkoming in de vrijwillige ouderbijdrage. In de extra aanvullende kosten wordt aan minder leerlingen een tegemoetkoming gegeven. Hier gaven VO scholen en SVO scholen respectievelijk aan dertig en acht leerlingen een tegemoetkoming in het schooljaar 2000-2001. In de BVE sector zijn geen gegevens bekend over het aantal leerlingen dat een tegemoetkoming in de extra aanvullende kosten kreeg.

Op VO scholen kregen gemiddeld 20 leerlingen een tegemoetkoming in de bijdragen voor vrijwillige activiteiten. Op SVO scholen en op scholen in de BVE sector kregen gemiddeld respectievelijk twee en zes leerlingen een tegemoetkoming.

VO scholen gaven in het schooljaar 2000-2001 aan gemiddeld zes leerlingen een tegemoetkoming in de boekenkosten. Op SVO kregen gemiddeld twee leerlingen een tegemoetkoming. Van de twee scholen in de BVE sector die konden aangeven hoeveel leerlingen een tegemoetkoming hadden gekregen op de boekenkosten in het schooljaar 2000-2001 ligt het gemiddelde op twaalf.

11. Hoe groot is het gemiddelde aandeel van deze gezinnen en kinderen op de schoolpopulatie?

Het aandeel leerlingen dat in het schooljaar 2000-2001 een tegemoetkoming in de *vrijwillige ouderbijdrage* kreeg, ligt zowel in het VO als in het SVO op 6 procent van het totale aantal leerlingen per school dat aangeeft een mogelijkheid te hebben tot tegemoetkoming. Bij de *extra aanvullende kosten* werd in het schooljaar 2000-2001 zowel in het VO als in het SVO gemiddeld aan vier procent van de leerlingen een korting of kwijtschelding gegeven. Beide schooltypen hebben ook gelijke percentages bij het aandeel leerlingen dat een tegemoetkoming in de kosten voor *vrijwillige activiteiten* kreeg, namelijk één procent. Twee procent van de leerlingen op SVO scholen kreeg een tegemoetkoming in de *boekenkosten*, tegen één procent van de leerlingen op VO scholen.

In de BVE-sector geldt voor alle vier de kostensoorten dat het percentage leerlingen dat een korting kreeg afgezet naar het totale aantal leerlingen steeds lager is dan één procent.

12. Hoe hoog zijn de kortingen / inkomensafhankelijke bijdragen?

Voor de *vrijwillige ouderbijdrage* liggen de gemiddelde kortingen voor VO scholen op 47 euro per leerling. Voor de SVO scholen en de scholen in de BVE sector ligt de gemiddelde korting per leerling op respectievelijk 32 euro en 40 euro per leerling.

Bij de *extra aanvullende kosten* zijn de gemiddelde kortingen voor respectievelijk VO scholen en SVO scholen gemiddeld 73 euro en 85 euro per leerling per jaar.

Van de VO scholen en de SVO scholen die aangeven dat ze tegemoetkomingen geven in de *kosten voor vrijwillige activiteiten* krijgen respectievelijk leerlingen een tegemoetkoming van gemiddeld 69 en 24 euro per jaar. Bij de *boekenkosten* liggen de gemiddelde tegemoetkomingen per leerling voor VO scholen en voor SVO op respectievelijk 157 euro en 78 euro per leerling per jaar. Van de drie kostensoorten die hier als laatste genoemd zijn, hebben we niet genoeg informatie over de scholen in de BVE sector om uitspraken te doen over de gemiddelde korting per leerling.

Verhouding regelingen van scholen en WTOS (tegemoetkoming door het Rijk)

13. Is bij de regelingen rekening gehouden met de WTOS?

Van de ondervraagde VO scholen geeft 30 procent aan dat zij rekening houden met tegemoetkomingen die het Rijk. Bij de SVO scholen en de scholen in de BVE sector ligt dit percentage iets hoger. Bij deze scholen houdt respectievelijk 44 procent en 40 procent rekening met tegemoetkomingen door het Rijk.

14. Is de regeling van de school na invoering van de WTOS aangepast?

Slechts een klein gedeelte van de scholen heeft de regeling omtrent tegemoetkoming in de schoolkosten aangepast na invoering van de WTOS. Het gaat hier om 14 procent van de VO scholen, 5 procent van de SVO scholen en 11 procent van de scholen in de BVE sector. Er lijkt

geen duidelijke lijn te zitten in de wijze waarop scholen hun beleid hebben aangepast na invoering van de WTOS. Sommige scholen geven hogere kortingen, sommige hebben de inkomensgrenzen om in aanmerking te komen voor een korting opgehoogd, andere scholen hebben de inkomensgrenzen juist verlaagd.

GEMEENTEN

Omvang

1. Welk deel van de gemeenten (naar gemeenteomvang) kent een regeling om ouders met lage inkomens tegemoet te komen in de schoolkosten (gericht op ouders van leerlingen VO en BOL)?

In 2002 heeft 77 procent van de Nederlandse gemeenten een specifieke regeling voor de tegemoetkoming in de schoolkosten voor ouders van kinderen tussen de 12 en 18 jaar. Daarnaast heeft 1,4 procent het voornemen om een regeling in te voeren. Gemiddeld hebben de gemeenten 1,6 regelingen. Het merendeel van de regelingen zijn regelingen voor alle schooltypen waaronder VO en BOL (60%). Ongeveer 17 procent van de regelingen zijn specifiek voor het voortgezet onderwijs. Géén van de regelingen is specifiek voor BOL.

Achtergrond

2. Welke overwegingen liggen aan het beleid tegemoetkoming schoolkosten ten grondslag?

Meer dan de helft van de gemeenten (56%) geeft aan dat de overweging die ten grondslag ligt aan het beleid, de toename in de schoolkosten is. Daarnaast geeft eveneens meer dan de helft van de gemeenten (54%) aan dat scholen ouders met een laag inkomen te weinig tegemoetkomen. Tenslotte geeft 17 procent van de gemeenten aan dat veel bijzondere bijstandsaanvragen betrekking hadden op de schoolkosten. Dit heeft geleid tot het invoeren van een specifieke regeling voor het tegemoet te komen van ouders in de schoolkosten.

Aard van de regeling

3. Gaat het bij de regelingen van gemeenten vooral om generieke of ook om specifieke regelingen, dat wil zeggen regelingen voor specifieke kosten?

De helft van de regelingen betreft generieke regelingen. De ouders van kinderen in het VO en BOL krijgen een vast bedrag per kind of huishouden. Dit bedrag kan voor verschillende soorten kosten gebruikt worden. De andere helft van de regelingen zijn regelingen waarbij specifieke kosten vergoed worden.

4. Voor welke kosten bieden gemeenten een vergoeding?

Veelal wordt niet één, maar meer dan één type kosten vergoed. Het gaat bij 41 procent om een vergoeding van uitstapjes en excursies, 36 procent om materiaal en overige benodigheden, bij 34 procent om vrijwillige ouderbijdragen en bij 26 procent van deze regelingen worden de reiskosten (van huis naar school en terug) vergoed.

5. Stellen gemeenten als voorwaarde dat de kosten daadwerkelijk zijn gemaakt?

Gemeenten stellen niet altijd als voorwaarde dat de kosten daadwerkelijk gemaakt moeten zijn. De kosten die zijn gemaakt voor uitstapjes en excursies (56%) en vrijwillige ouderbijdrage (40%) moeten het meest worden aangetoond. Minder vaak hoeven reiskosten aangetoond te worden (36%).

6. Voor welke periode geldt een regeling?

Het merendeel van de regelingen is voor onbepaalde tijd (82%) ingevoerd. Vier regelingen zijn tot het einde van 2002 van kracht en twee regelingen tot voorjaar 2003.

Criteria voor tegemoetkoming in schoolkosten door gemeenten

7. Hanteren gemeenten inkomenscriteria en zo ja, welke?

Bij de meeste regelingen wordt een vaste inkomensgrens gehanteerd (88%) terwijl bij 10 procent van de regelingen een glijdende schaal wordt toegepast. Bij het merendeel van de regelingen met een vaste inkomensgrens gaat het om een inkomensgrens bóven het sociaal minimum (63%). Gemiddeld genomen wordt 115 procent als inkomensnorm gehanteerd.

8. Welk inkomensbegrip wordt gehanteerd?

Bij de meeste regelingen wordt het netto-inkomen als inkomensbegrip gehanteerd (82%). Bij 8 procent van de regelingen wordt het belastbaar inkomen gebruikt en bij eveneens 8 procent wordt het bruto inkomen gehanteerd.

9. Wordt rekening gehouden met het aantal kinderen per gezin (in de hoogte van het toegekende bedrag, bij de inkomenscriteria)

Bij meer dan de helft van de regelingen (56%) is, naast de inkomensgrenzen, de hoogte van de tegemoetkoming afhankelijk van het aantal kinderen in een gezin.

10. Wat zijn de belangrijkste overeenkomsten en verschillen wat betreft de inkomenscriteria en telkindersystematiek met de WTOS?

Het merendeel van de gemeenten (84%) gaat uit van (een percentage van) het sociaal minimum. De WTOS daarentegen gaat uit van het belastbaar inkomen van ouders. De inkomenscriteria die worden gehanteerd in de WTOS zijn dan ook niet eenvoudig te verge-

lijken met de inkomenscriteria van de gemeentelijke regelingen. Duidelijk is echter dat in de gemeentelijke regelingen lagere inkomensgrenzen worden gehanteerd dan in de WTOS. In de gemeentelijke regelingen verliezen ouders eerder het recht op een tegemoetkoming dan dat zij in de WTOS minder dan het basisbedrag ontvangen. Binnen de WTOS ontvangen ouders pas vanaf een belastbaar inkomen van 24.950 euro een lagere tegemoetkoming (de toepassing van een glijdende schaal in de WTOS).

Voor wat betreft de telkindersystematiek zegt 10 procent van de gemeenten rekening gehouden te hebben met de telkindersystematiek die in de WTOS wordt gehanteerd.

11. Welke andere criteria hanteren gemeenten?

Bij de helft van de regelingen (49%) worden nog andere criteria gehanteerd dan de inkomensgrenzen en het aantal kinderen. De criteria die worden genoemd variëren. Het meest genoemd (vier keer) is dat de gerechtigden een bepaalde tijd een inkomen op bijstandsniveau moeten hebben. Eveneens vier keer is 'vermogen' genoemd.

Uitvoering van de regeling

12. Hoe worden de tegemoetkomingen toegekend

In 2002 wordt de tegemoetkoming bij ongeveer driekwart van de regelingen toegekend na aanvraag van de ouders (74%). Van deze aanvragen geschiedt 20 procent op declaratie basis. Bij ongeveer een kwart van de regelingen (23%) vindt de tegemoetkoming na ambtelijke toekenning plaats. Ook combinaties van bovengenoemde wijzen zijn genoemd. Veelal wordt dan de ambtshalve toekenning bij bijstandsccliënten toegepast terwijl niet-bijstandsccliënten een aanvraag of declaratie moeten indienen.

13. Hoe wordt de regeling aan burgers bekend gemaakt (*via scholen, brief aan ouders, sociale diensten*)

Voor de bekendmaking van regelgeving hebben gemeenten meerdere kanalen tot hun beschikking. Het meest wordt er gebruik gemaakt van de sociale dienst (90%) als voorlichter. De sociale dienst licht haar cliënten in over de regeling(en). Tevens worden de regeling(en) vaak ook via de lokale pers (76%) en de gemeentelijke informatiekrant (60%) bekend gemaakt. De scholen worden in mindere mate ingezet (30%) om ouders op de hoogte te brengen over de tegemoetkoming in de schoolkosten door gemeenten.

Gebruik van de regeling

14. Wat is het aantal verstrekkingen en het (gemiddelde) bedrag per gemeente in 2001? (*Of de verstrekkingen worden beschreven op niveau van huishoudens of van individuele kinderen is afhankelijk van de aard van de regeling en van de wijze van administreren*)

De wijze van administreren verschilt per gemeente. Sommige gemeenten administreren op het niveau van kinderen, anderen op niveau van huishouden of verstrekking. Hierdoor kan

niet gesproken worden van het gemiddeld aantal verstrekkingen per gemeente. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de gemiddelde bedragen die zijn uitgegeven in 2000 en 2001 uitgesplitst naar het niveau van kinderen, huishoudens en verstrekkingen.

Tabel 1 Bedragen in euro's in 2000 en 2001 naar aantal kinderen, huishoudens en verstrekkingen.

	2000			2001		
	Gemiddeld	minimum	maximum	Gemiddeld	minimum	maximum
Kinderen	142 (n=10)	79	295	145 (n=13)	78	313
Huishoudens	181 (n=14)	30	500	160 (n=14)	30	350
Verstrekkingen	89 (n=8)	51	122	124 (n=7)	62	260

Financiering

15. Uit welke middelen worden de kosten voor de regelingen van gemeenten betaald?

De meeste regelingen worden volledig gefinancierd uit de bijzondere bijstand (66%). De overige regelingen worden voor circa de helft gefinancierd uit algemene gemeentelijke middelen en eenderde van de regelingen uit middelen voor het gemeentelijke inkomensondersteuningsbeleid.

Verhouding regelingen van gemeenten en WTOS

16. Is bij de regelingen rekening gehouden met de WTOS? In welk opzicht?

De invloed van de WTOS op gemeentelijke regelingen lijkt beperkt te zijn. Eenderde van de gemeente (34%) heeft rekening gehouden met de normbedragen die in de WTOS worden gehanteerd. Zo'n 17 procent van de gemeenten heeft in hun regelingen rekening gehouden met de in de WTOS gehanteerde inkomensgrenzen. Iets meer dan 10 procent van de gemeenten heeft rekening gehouden met de typen kosten en 10 procent met de kindertelsystematiek die in de WTOS worden gehanteerd.

17. Is de gemeentelijke regeling na invoering van de WTOS aangepast?

Na de invoering hebben vijf gemeenten hun regeling(en) aangepast. Bij vier van deze gemeenten hangen de wijzigingen samen met de invoering van de WTOS.

18. Zullen in 2002 aanpassingen in de gemeentelijke regelingen worden doorgevoerd en wordt daarbij rekening gehouden met de WTOS?

In 2002 verwachten negen gemeenten hun regeling(en) aan te passen. Zes van deze gemeenten zeggen dat de verwachte aanpassingen samen hangen met de invoering van de WTOS.

BIJLAGE 3
FREQUENTIETABELLEN HOOGTE EN TEGEMOETKOMING VAN DE SCHOOLKOSTEN

In deze bijlage staan frequentietabellen weergegeven van de hoogte van de kostensoorten en de hoogte van de tegemoetkomingen van de kostensoorten.

Tabel 1 Frequentieverdeling van de hoogte van de vrijwillige ouderbijdrage*

	vo* (109)	SVO (17)	BVE (14)
0-20 euro	5% (6)	6% (1)	7% (1)
20-40 euro	27% (30)	30% (5)	29% (4)
40-60 euro	33% (36)	24% (4)	36% (5)
60-80 euro	24% (26)	24% (4)	7% (1)
80-100 euro	6% (3)	6% (1)	14% (2)
100-120 euro	4% (4)	-----	----
120-140 euro	----	12% (2)	----
140-160 euro	2% (2)	-----	7% (1)
Gemiddelde	54 euro	82 euro	70 euro
Mediaan	52 euro	60 euro	50 euro
Modus	68 euro	23 euro	23 euro

* Hier zijn in tegenstelling tot in de tekst, bij het VO alle cases meegenomen, dus ook de uitschieters.

Tabel 2 Frequentieverdeling van de tegemoetkomingen in de vrijwillige ouderbijdrage

	vo (72)	SVO (15)	BVE (3)
0	8% (5)	27% (3)	
1-100 euro	6% (5)	27% (5)	
100-250 euro	12% (8)	13% (2)	33% (1)
250-500 euro	16% (12)	13% (2)	
500-1000 euro	5% (3)	13% (2)	66% (2)
1000-2000 euro	20% (14)	----	----
2000-3000 euro	13% (10)	7% (1)	
3000-4000 euro	1% (1)	----	----
4000-5000 euro	9% (7)	----	----
5000-6000 euro	---	----	----
6000-7000 euro	7% (5)	----	----
7000-10000 euro	1% (1)		
10000-25000 euro	2% (1)	----	----
Gemiddelde	1968 euro	393 euro	1711 euro
Mediaan	1316 euro	91euro	998 euro
Modus	0 euro	0 euro	136 euro

Tabel 3 Frequentieverdeling van de hoogte van de tegemoetkoming in de verplichte aanvullende kosten

	vo (57)	svo (8)
0-100 euro	14% (8)	13% (1)
100-200 euro	11% (6)	38% (3)
200-300 euro	17% (10)	----
300-400 euro	3% (1)	13% (1)
400-500 euro	13% (8)	13% (1)
500-750 euro	4% (2)	13% (1)
750-1000 euro	7% (4)	13% (1)
1000-1250 euro	----	----
1250-1500euro	6% (3)	----
1500-2000 euro	2% (1)	----
2000-6000 euro	23% (13)	----
Gemiddelde	1317 euro	368 euro
Mediaan	454 euro	275 euro
Modus	227 euro	68 euro

* Van de BVE sector hebben we geen gegevens over de tegemoetkomingen in de verplichte aanvullende kosten.

Tabel 4 Frequentieverdeling van de tegemoetkomingen in de kosten voor vrijwillige activiteiten

	vo (47)	svo (12)	BVE (2)
0-100 euro	15% (7)	60% (3)	----
100-200 euro	9% (4)	20% (1)	----
200-300 euro	4% (2)	----	----
300-400 euro	----	----	----
400-500 euro	16% (8)	----	50% (1)
500-750 euro	13% (6)	----	50% (1)
750-1000 euro	16% (7)	20% (1)	----
1000-1250 euro	6% (3)	----	----
1250-1500 euro	1% (1)	----	----
1500-2000 euro	9% (4)	----	----
2000-5000 euro	9% (4)	----	----
Gemiddelde	901 euro	237 euro	499 euro
Mediaan	681 euro	45 euro	499 euro
Modus	908 euro	10 euro	454 euro

Tabel 5 Frequentieverdeling van de hoogte van de boekenkosten

	vo (104)	svo (9)	BVE (12)
0-50 euro	----	11% (1)	----
50-100 euro	7% (7)	22% (2)	8% (1)
100-150 euro	7% (7)	22%(2)	----
150-200 euro	23% (23)	33% (3)	25% (3)
200-250 euro	36% (36)	111% (1)	17% (2)
250-300 euro	8% (8)	----	17% (2)
300-350 euro	11% (11)	----	8% (1)
350-400 euro	7% (7)	----	17% (2)
400-450 euro	1% (1)	----	8% (1)
450-500 euro	2% (2)	----	----
Gemiddelde	226 euro	138 euro	306 euro
Mediaan	211 euro	145 euro	272 euro
Modus	166 euro	120 euro	100 euro

Tabel 6 Frequentieverdeling van de hoogte van de tegemoetkomingen van de boekenkosten

	vo (24)	svo (4)	BVE (0)
0 euro	11% (3)	---	----
1-100 euro	---	25% (1)	----
100-200 euro	6% (1)	50% (2)	----
200-300 euro	35% (8)	25% (1)	----
300-400 euro	----	----	----
400-500 euro	----	----	----
500-1000 euro	23% (6)	----	----
1000-1500 euro	14% (3)	----	----
1500-2000euro	19% (2)	----	50% (1)
2000-6000 euro	3% (1)	----	50%(1)
Gemiddelde	702 euro	145 euro	3628 euro
Mediaan	380 euro	125 euro	3628 euro
Modus	681 euro	74 euro	2825 euro

